

האוניברסיטה
העברית
בירושלים

ביה"ס למדיניות ציבורית וממשל

כתיבת תזה

מנחה : פרופ' קלוד ברבי

פושטי הרגל בישראל – גורמים והשלכות

מגיש : עודד ויס

ת"ז : 301272878

ירושלים, דצמבר 2018

תוכן עניינים

3.....	תקציר
4.....	מבוא
6.....	הגדרות
10.....	סקירת ספרות
23.....	שאלות המחקר
24.....	שיטת המחקר
27.....	ממצאים עיקריים
51.....	דיון בממצאים
60.....	סיכום
62.....	רשימת מקורות
68.....	נספחים

תקציר

מחקרים רבים עסקו באירוע כניסת משק בית לחוב. מהמחקרים עולה כי מדובר באירוע משמעותי עבור משק הבית, הן עבור יציבותו הרפואית והכלכלית-תעסוקתית והן עבור המשך קיומו במסגרת הנישואין של בני הזוג. המחקר בנוגע לפושטי הרגל בישראל, מאפייניהם, הסיבות לפשיטת הרגל וההשלכות שלה הוא דל. בהתאם לכך, המדיניות הישראלית כלפי משקי בית הנקלעים לחוב מסתכמת לרוב בהקלות כלליות שאינן נותנות מענה ישיר לבעיות החייב ואינן מסייעות לו לצאת מהחוב או למנוע פשיטת רגל. כניסת משקי בית לחובות ופשיטת רגל גוררות עלות חברתית גבוהה: כלפי הכלכלה המקומית בחוסר יכולתה לתקף חוזים והסכמים, במה שעשוי להשפיע על מגבלות אשראי ולמנוע צמיחה, כלפי הזוכים שלא מקבלים את כספם, וכמובן כלפי משקי הבית שנכנסו לחוב.

לאור זאת, מחקר זה מבקש להשיב על שלוש שאלות:

א. מהם המאפיינים האישיים והסביבתיים של פושט הרגל בישראל, המנבאים את כניסתו

למצב זה?

ב. מהי השפעתה של הכרזת פשיטת הרגל על החייב?

ג. האם אירוע פשיטת הרגל הוא חיובי או שלילי עבור החייב?

במחקר זה נעשה שימוש בנתוני אורך על פושטי הרגל בישראל בין השנים 2006 ל-2015, שהתקבלו מהאפוטרופוס הכללי. הנתונים האישיים הושלמו על ידי המוסד לביטוח לאומי, שאף סייע בבניית קבוצת בקרה לקבוצת הטיפול של פושטי הרגל.

במחקר זה נעשה שימוש בכלי מחקר מתקדמים ובניתוחי ניבוי והשלכות של פשיטת הרגל על האדם. נמצא כי מאפיינים אישיים עשויים לנבא כניסת אדם לפשיטת רגל (כמו גיל, מין, כמות ילדים ומקום מגורים), וכך גם שינויים במצב המשפחתי, שינויים כלכליים ושינויים בריאותיים. עוד נמצא כי פשיטת רגל משפיעה על מצבו המשפחתי, הכלכלי, התעסוקתי והבריאותי של האדם, עד כדי הגדלת הסיכוי למוות.

מחקר זה עשוי להוות אבן דרך למחקרים נוספים בתחום, גם בשל אוסף הנתונים המיוחד שהתקבל ממספר רשויות ומשרדי ממשלה, המאפשר ניתוח פאנל של מאפייני פושטי הרגל בישראל, ובעיקר בשל חשיבותו הכלכלית והחברתית-מוסרית, ולשמש את קובעי המדיניות לשנות את הרגולציה המסייעת למנוע פשיטת רגל ולטפל בחייבים באופן ההולם את בעייתם.

מבוא

בחוק הישראלי יש הגדרות שונות לתיאור משבר כלכלי שאדם חווה. החוק מגדיר את המשבר הכלכלי בהתאם לגודל החוב, לזמן משך החוב ויכולותיו הכלכליות של החייב. תגובתה של המדינה ואופן הטיפול בחייב משתנים בהתאם. לפי החוק, אירוע הכרזת חייב כפושט רגל נחשב חותמת למשבר כלכלי עמוק. לנוכח הגדרה זו ראוי לבחון מיהם פושטי הרגל בישראל, מה עלול להביאם למצב זה וכיצד הכרזת פשיטת רגל משפיעה עליהם. על כן בחרתי לחקור בעבודה זו את התקופה שקדמה למאורע פשיטת הרגל ואת התקופה שלאחריה אצל החייבים, למצוא אילו מאפיינים או שינויים אצל החייב הובילו אותו לצו הכינוס בהליך ההכרזה כפושט רגל¹ ואילו שינויים חלו בעקבות הליך פשיטת הרגל בתקופה שלאחר צו הכינוס.

בישראל נכון לשנת 2016 מספר החייבים הפרטיים שעומד נגדם תיק פעיל בהוצאה לפועל עומד על כ־630 אלף איש (דו"ח שנתי רשות האכיפה והגבייה, 2015). אנשים אלה חייבים סכומי כסף הנעים בין עשרות שקלים למיליוני שקלים. כפי שנכתב לעיל, הליך פשיטת רגל וצו הכינוס שמתחיל את ההליך תקפים רק לקבוצה מוגדרת מתוך מאות האלפים הללו – כ־55 אלף איש (פחות מ־10% מהחייבים) אשר הוגש נגדם צו כינוס, ומתוכם 40 אלף בלבד שבהמשך ההליך הוגש נגדם גם צו פשיטת רגל (משרד המשפטים, סיכום פעילות האפוסטרופוס הכללי, 2015). לאחר מתן צו הכינוס נכסיהם של החייבים מועברים לפיקוחו של הכונס הרשמי עד אשר יתברר אם החייב יכול להגיע להסדר או פשרה עם נושיו, או שמא יש להכריז עליו כפושט רגל. בשנים האחרונות חלו שינויים רבים במדיניות הישראלית כלפי בעלי חובות, המתבטאים במבצעי גבייה רבים שמטרתם לסגור כמה שיותר תיקים ובהקלה על החייבים בהעברת ניהול התיקים לבית משפט הסמוך למקום מגוריהם (רשות האכיפה והגבייה, 2016). במרכז השינויים עומדת הקמת רשות האכיפה והגבייה בינואר 2009 כיחידת סמך במשרד המשפטים (לפני כן נקראה "הוצאה לפועל" ופעלה כחלק ממשרד המשפטים). הרשות מופקדת על אכיפת החלטות שיפוטיות, על גביית חובות שונים בין גופים פרטיים וכן על גביית קנסות, חובות ותשלומים שונים המגיעים למדינה.

שינויים עתידיים הצפויים בנושא זה יושפעו ללא ספק מחוק הוצאת תעודת זהות בנקאית כחלק מהמלצות הוועדה לבחינת התחרות במערכת הבנקאית (ועדת זקן, 2013), אשר תקבע דירוג אשראי לכלל האזרחים. השלכות שינויים אלו עשויות להיות פצצה מתקתקת במדינה שבה אי השוויון

¹ בכל מקום בעבודה זו שבו נכתב שאחזק את אוכלוסיית פושטי הרגל בישראל, הכוונה היא למי שהחל הליך פשיטת רגל משלב "צו הכינוס".

ושיעור העוני הם מהגבוהים שבמדינות ה-OECD (נספח 1 ו-2) (OECD Data, 2017) ושה בית המשפט מעניק לבעלי ההון "תספורות" נוספות בתשלום חוב. כאשר עוסקים בסוגיות חברתיות נפיצות אלו יש השפעה מכרעת למספר פושטי הרגל בישראל, לזהותם, ליחס אליהם, לפערים הכלכליים בין האוכלוסיות השונות במדינה וליכולת המשק לאפשר הזדמנות נוספת לעסקים ולאנשים שכשלו. למחקר הנוכחי תרומה חשובה לעניין זה. ראשית, זו הפעם הראשונה שנערך אפיון שיטתי לפושטי הרגל בישראל. שנית, המחקר מנתח את הגורמים המנבאים כניסה של אדם למצב של פשיטת רגל. גורמים אלה יכולים לספק מידע מי הם האנשים האלה או באילו מצבים אנשים צפויים לפשוט רגל. נוסף על כך המחקר בוחן מהן ההשפעות של פשיטת רגל על אדם, ובכך יכול לספק מידע איכותי על ההשלכות והבעיות שפשיטת רגל גורמת לאדם ולהוביל לדיון מעמיק על הפתרונות והסיוע הנדרשים לפושטי הרגל. מחקר זה תורם גם לספרות המחקרית: לראשונה בישראל ייבחנו לעומק פושטי הרגל ולא כלל החייבים. מחקרים קודמים בחנו בצורה סטטיסטית בלבד את כלל החייבים בישראל. החיסרון במחקרים אלו לאפיון בעלי החוב בישראל וללמידה על ההשפעות והגורמים לחוב נובע מכך שנחקרו בהם גם אזרחים ששכחו לשלם חוב לכביש אגרה או חשבון טלפון, ולכן אין בהם כל בחינה אמתית של מצבו הכלכלי של האדם.

מאמר זה מחולק לשבעה פרקים: הגדרות חשובות לתחום המחקר, סקירת ספרות, שאלות המחקר, שיטת המחקר, ממצאים עיקריים, דיון בממצאים וסיכום המחקר.

1. הגדרות

לפני שנצלול לעולם המחקר העוסק בחובות ובפשיטות רגל נבחר מספר מונחים חשובים שנעסוק בהם בהמשך המחקר:

חובות אשראי וחובות יתר: קמפסון ועמיתיה (Kempson et al., 2004) מבחינים בין שני סוגי חובות. חובות אשראי (credit) הם כלל ההתחייבויות הכספיות אשר אדם מקבל על עצמו. בתוך הגדרה זו נכללים תשלומי משכנתא, הלוואות ופריסת תשלומים. חובות האשראי נחשבים להתנהלות כלכלית הכרחית כדי לנצל בצורה מאוזנת את הכנסות האדם, כולל אלו שיווצרו בעתיד, כבר בתקופה הנוכחית (Athreya, 2008). התנהלות כלכלית זו אף קיבלה ביטוי בתאוריית השערת מחזור החיים של אנדו ומודליאני (Ando & Modigliani, 1963), שבה טוענים החוקרים כי אנשים מחלקים את הכנסתם הצפויה באופן שווה לאורך תקופות החיים כדי לשמור על רמת מחיה וצריכה מאוזנת. חובות יתר (over-indebtedness), על פי הבחנתה של קמפסון, הם כל ההתחייבויות הכספיות אשר אדם לא מצליח לעמוד בהן. דוח הוועדה למלחמה בעוני ניסח הגדרה נוספת ומפורטת יותר לחובות היתר: "חובות יתר הינם חובות שמועד פירעונם עבר, ובעל החוב אינו מצליח לשלם מתוך המשאבים העומדים לרשותו" (דוחות ועדות המשנה למלחמה בעוני בישראל, 2014). על פי הבחנה זו חובות אשראי עשויים להפוך לחובות יתר ברגע שאדם לא מצליח לשלם.

אוריינות פיננסית: ארגון ה-OECD מגדיר אוריינות פיננסית כ"הליך באמצעותו צרכנים/משקיעים פיננסיים משפרים את הבנתם במוצרים פיננסיים ובאמצעות מידע, הוראות ועצות מפתחים כישורים וביטחון המקנים להם מודעות גבוהה יותר לסיכונים והזדמנויות פיננסיים. הכישורים מאפשרים להם לבצע בחירות מושכלות וצעדים אפקטיביים, המשפרים את התנהלותם הפיננסית" (OECD, 2005). הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מגדירה: "אוריינות פיננסית הינה היכולת לקרוא, לנתח, לנהל ולדון על גורמים כלכליים-פיננסיים המשפיעים על הרווחה הכלכלית של הפרט. היא כוללת את היכולת להעריך אפשרויות כלכליות, להשתמש בכסף בצורה נכונה, לתכנן את העתיד, לפעול בהתאם בהווה ולהגיב בצורה מושכלת לשינויים כלכליים" (סקר אוריינות פיננסית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2012). כאמור, הכישורים הפיננסיים של הפרטים הם מהותיים ויכולים להשפיע רבות על החלטותיהם ועל הכניסה לחוב. בכל מחקר העוסק בגורמים לפשיטת רגל אצל אדם יש לנסות לזהות גם את המאפיינים שיכולים להיות מושפעים מרמת האוריינות הפיננסית ולא להמעיט בערכה של ההשפעה שיכולה להיות למשתנה זה.

פשיטת רגל: פשיטת רגל היא הליך חדלות הפירעון החל על אדם יחיד, עצמאי, שכיר או עוסק מורשה, אולם לא על חברה, שעליה יחולו הליכי פירוק או הבראה. זהו מצב משפטי שבו אדם מצהיר שאינו מסוגל לשלם את חובותיו והרשויות מכירות בחוסר יכולת זו. משהוכרז אדם כפושט רגל הדבר משפיע על יכולתו לקבל על עצמו עסקאות מסחריות, לצאת מהארץ, לכהן בתפקידים ציבוריים ועוד. הליך פשיטת רגל מוסדר בפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], תש"ס-1980², ובתקנות פשיטת הרגל, התשמ"ה-1985. הישות הסטוטורית המפקחת על פשיטות הרגל היא **הכונס הרשמי**. משרד המשפטים מגדיר את תפקידו של הכונס הרשמי: "הצורך בפיקוח נובע מהעובדה שבהליכי חדלות פירעון מעורבים צדדים רבים אשר עניינם ההדדי, ולעיתים השונה, עשוי להיות מפוקח בצורה הטובה ביותר בידי גורם ניטרלי ונטול פניות. הכונס הרשמי משמש כנאמן על נכסי החייב מכוח ברירת הדין מקום שלא מונה נאמן אחר. במקרה שמונה נאמן, הכונס הרשמי משמש כמפקח על פעולותיו. בית המשפט המוסמך לדון בענייני פשיטת רגל, הוא בית המשפט המחוזי" (הליך פשיטת רגל בראי הרפורמה, ירון טיקוצקי, אלי דורון ונידאל סיאה, 2017)³. הליך פשיטת רגל נועד להשיג שתי מטרות: הראשונה היא להסדיר את כינוס נכסי החייב ולחלק אותם בדרך השוויונית והיעילה ביותר בין הנושים, לפי סדר העדיפות המופיע בחוק, והשנייה היא לאפשר לחייב שנקלע לקשיים כלכליים ואינו מסוגל לפרוע את חובותיו לפתוח "דף חדש" בחייו הכלכליים על ידי קבלת הפטר מן החובות (משרד המשפטים, אתר האפוטרופוס הכללי והכונס הרשמי, הליכי פשיטת רגל⁴). כדי להשיג מטרות אלו דיני פשיטת הרגל מורים על פעולות מאוזנות לאכיפה קולקטיבית נגד רכושם של החייבים בד בבד עם האפשרות להביא לשמיטת חובות החייב על ידי מתן צו ההפטר.

הליך פשיטת הרגל בישראל: ההליך מורכב מארבעה שלבים:

א. בקשת פשיטת רגל: הליך פשיטת הרגל מאפשר לנושים לגבות חובות המגיעים להם (או את חלקם) ובמקביל מאפשר לאדם שאינו יכול לעמוד בחובותיו לקבל פטור מהחובות שהוא לא יכול לשלם. לפיכך גם החייב וגם הנושה יכולים לפנות לכונס רשמי (ובהמשך לבית המשפט) כדי להתחיל הליך פשיטת רגל.

² https://www.nevo.co.il/law_html/Law01/p198_001.htm

³ <http://www.dt-law.co.il/articles.asp?ArticleID=8591>

⁴

<https://www.justice.gov.il/Units/ApotroposKlali/Departments/The%20official%20receiver/Bankruptcy/Pages/BankruptcyProceedings.aspx>

ב. צו כינוס: במידה והחייב עשה מעשה פשיטת רגל, בית המשפט רשאי, בהתאם לבקשת פשיטת רגל אשר הוגשה על ידי החייב או על ידי נושה, ובכפוף לתנאים המוגדרים בפקודה, ליתן צו כינוס אשר הינו צו להגנת נכסי החייב. קיימת הפרדה בין שני שלבים מרכזיים בהליך פשיטת הרגל – השלב של מתן צו כינוס והשלב המאוחר יותר של מתן צו פשיטת רגל. צו הכינוס פותח את הליך חדלות הפירעון, מחיל משטר קולקטיבי לגביית החוב ומעביר את נכסי החייב לשליטת הנאמן (פקודת פשיטת הרגל, 1980).

ג. הכרזת פשיטת רגל וצו פשיטת רגל: משניתן צו פשיטת רגל מגיעים ללב-לב של ההליך – איסוף נכסי החייב מחד וחלוקתם לנושיו מאידך, באמצעות תביעת חוב ועל פי עקרונות תעדוף הנושים בחוק.

ד. צו הפטר: פושט רגל יכול לפתוח "דף חדש" עם סיום הליכי פשיטת הרגל ולחזור להתקיים ולפעול בתור ישות משפטית עסקית. לפי דיווח כונס הנכסים הרשמי על גמר הליכים אלו, ואם התמלאו תנאים נוספים, יקבל פושט הרגל מאת בית המשפט צו הפטר הפוטר אותו מכל החובות שקדמו למתן ההפטר, והליך פשיטת הרגל יגיע אל סיומו. מכאן ואילך מותר לו לנהל עסקים ולצבור נכסים מחדש, ללא חשש שאלה ייחשבו כשייכים לנאמן (פקודת פשיטת הרגל, 1980).

כדי להקל על החייבים בישראל, הוכנסו מספר שינויי חקיקה הקשורים להתנהלות רשות האכיפה והגבייה אל מול החייבים.

א. תיק איחוד: כדי להקל על החייב, הוא רשאי לבקש לאחד את כל התיקים התלויים ועומדים נגדו. כאשר רשם ההוצאה לפועל נותן צו איחוד, הוא רשאי, ביוזמתו או על פי בקשה, להורות בצו האיחוד על הפסקה או השהיה של כל הליך שננקט בתיק מן התיקים שעליהם חל הצו, וכמו כן הוא רשאי להתנות את ההפסקה או את ההשהיה בתשלום או במתן ערובה לפי שיקול דעתו. ניהול כלל התיקים שאוחדו מתבצע בתיק שנקרא תיק איחוד. דרכו מבוצעות הפעולות המבוקשות על ידי הזוכים (זוכה – אדם המחזיק באסמכתא משפטית המחייבת את האחר לשלם לו, או לעשות דבר שהוא על פי החוק מחויב לבצע) ודרכו מתבצעת חלוקת הכספים שהחייב משלם לכלל התיקים הכלולים באיחוד (דוח שנתי רשות האכיפה והגבייה, 2015).

ב. חייב מוגבל באמצעים: בהתאם להוראות סעיף 69 לחוק ההוצאה לפועל רשם רשאי להכריז על חייב כמוגבל באמצעים אם ביקש לפרוס את חובו לתקופה העולה על זו הקבועה

בחוק [במרבית המקרים לחייב מוגבל באמצעים יש כמה תיקים פתוחים (בממוצע כ־12 תיקים לחייב) וחובותיו עולים על מאות אלפי שקלים]. לאחר הכרזה זו זוכה החייב להגנה מסוימת מצד הרשם, מכיוון שזוכים רבים לא נוקטים פעולות מבצעיות החייבות בתשלום מראש בתיקים אלו (כגון תפיסת רכב, עיקול מיטלטלין, עיקולי צד ג') לאור הסבירות הנמוכה לקבלת החזר, ובעיקר משום שכל פעילות תביא לכך שהכספים שייכנסו יחולקו בין כלל הזוכים בהתאם לגובה החוב, ובכפוף לסעיף 76 לחוק (דוח שנתי רשות האכיפה והגבייה, 2015).

2. סקירת ספרות

מחקרים רבים שנערכו בעולם בנושא החייבים עסקו בעיקר במאפייני החייבים, במנבאים לכניסתם לחוב ובהשלכות עקב הכניסה לחוב, אולם מעט מאוד מחקרים בחנו באופן דומה את אוכלוסיית פושטי הרגל. כפי שהראיתי בנתונים שהוצגו במבוא לעבודה זו, פושטי רגל הם פחות מ-10% מן החייבים בישראל והם קבוצה מובחנת מהם. אוכלוסיית פושטי הרגל שונה באופן מהותי מכל חייב אשר נקלע לחוב מכיוון שפושט הרגל לא יכול להחזיר את החוב שאליו נקלע (חובות יתר) ומכיוון שהחוב הוא אובייקטיבי ביחס לנכסיו, בשונה מהחייב שהחוב שלו לא תלוי בנכסיו. נוסף על כך, הבקשה לצו פשיטת רגל עשויה להיות ביוזמתו של החייב או ביוזמת הנושה. אירוע פשיטת רגל יכול להיות לעיתים אירוע חיובי לבעל החוב, משום שבאישור בית המשפט יתאפשר לו לשמוט את חובותיו ו"להתחיל מחדש". מצד שני, אירוע פשיטת רגל עלול להיות אירוע שלילי לחייב: נכסיו יעוקלו ויילקחו ממנו, מעמדו החברתי והכלכלי יינזק והאפשרות לעמוד בתשלומי החובות שצבר תילקח ממנו. על כן, ישנה חשיבות גדולה לבחינה של מאפייני אוכלוסיית פושטי הרגל בישראל, של המנבאים להליך הכרזתם כפושטי רגל ושל השפעת הליך פשיטת הרגל עליהם.

סקירת הספרות תחולק לשלושה חלקים. בחלק הראשון אסקור את המחקרים הדנים בסיבות לגידול במספר משקי הבית הנקלעים לחוב, בחלק השני אסקור את המחקרים הדנים במנבאים לכניסת אדם לחוב והשפעות הכניסה לחוב על האדם, ובחלק השלישי והאחרון אסקור את המחקרים הדנים בנתוני חוב וחייבים בישראל.

2.1. סיבות לגידול במספר משקי הבית הנקלעים לחוב

על פי נתוני בנק ישראל בעשור האחרון יש מגמה של עלייה בחובות משקי הבית בישראל.

היקף ההלוואות למשקי בית בשנים 2007-2017 צמח פי שניים בהשוואה להכנסה נטו הממוצעת למשק בית (הכנסה נטו למשק בית שווה להכנסות מעבודה, משוק ההון ומהשכרת דירות). כלומר, היקף ההלוואות עלה ב-100%, אך ההכנסה נטו הממוצעת עלתה ב-50% בלבד (בנק ישראל, 2018). לדוגמה, בין השנים 2016 ל-2018 עלו חובות משקי הבית ב-5.3% ואף עלו על חובות המגזר העסקי, שעלו ב-4.7%.

המחקר בתחום זה בוחן את הגורמים המאקרו-כלכליים המובילים לגידול במספר משקי הבית הנקלעים למשבר כלכלי. אחת הסיבות המרכזיות המתוארות בספרות לעלייה בחובות היתר במשקי הבית בעשורים האחרונים היא תופעת אי השוויון והרגולציה בתחום האשראי (Barba & Pivetti, 2009; Ramsay, 2012; Walker, 2012). כאשר מתרחשת עליית מחירים משקי הבית החיים בעוני זקוקים לאשראי ולהלוואות כדי לממן את הוצאותיהם, וחובות האשראי שלהם נושאים ריבית גבוהה יותר מזו של משקי הבית מהמעמד הכלכלי הגבוה. אם החוב של משקי הבית החיים בעוני הופך לחוב יתר, יכולת ההחזר הצפויה שלו נמוכה יותר ובסיכון רב יותר להחזר החוב, ועל כן הריבית תהיה גבוהה אף יותר.

רמסאי (Ramsay, 2012) סקר במחקרו את המדיניות החדשה של בריטניה וצרפת לטיפול בפושטי הרגל ובעלי חוב. במאמרו מסביר רמסאי את ההבדלים במדיניות בין המדינות מבחינת השפעתן של קבוצות אינטרסים הכוללות שחקנים ציבוריים ושל אידיאולוגיות. אחת ממסקנותיו היא שבשתי המדינות תרמה לעלייה במשקי הבית הנקלעים לחוב אידיאולוגיית הכלכלה החופשית המקדשת הפרטות, אך למעשה מחלישה את כוחו של מעמד הפועלים ותורמת לשימור כוחם של בעלי ההון ואף להגדלתו. מחקרים נוספים טוענים כי כאשר אידיאולוגיית הכלכלה החופשית מתבטאת אף במגמה לפתוח את שוק האשראי לכמה שיותר אוכלוסיות (גם לחלשות ביותר) ללא פיקוח נאות על הבנקים ועל חברות האשראי, הדבר עלול להוביל לגידול בשיעור משקי הבית הנקלעים לחובות יתר (Athreya, 2008; Caputo, 2012).

מחקרם של ג'רדים ופריירה (Jardim & Pereira, 2013) בוחן את מקרי פשיטות הרגל בשוק הפורטוגלי בשנים 1990-2009. מהמסקנות הבולטות ממחקרם עולה הצורך לחלק את מאפייני המאקרו להשפעות כלכליות פנימיות והשפעות כלכליות חיצוניות. לטענתם זהו תנאי הכרחי בכל מחקר

הבוחן כיצד משתנים מאקרו-כלכליים מסבירים את הגידול במספר משקי הבית שפשטו רגל. משתנים אלו מסבירים מדוע חלה עלייה במספר משקי הבית הפושטים רגל במדינה מסוימת, אך הם אינם עונים על השאלה אילו משקי בית יפשטו רגל. במחקרי אתייחס למשתני המאקרו הפנימיים כמאזנים לנתונים בלבד. יש לי נתוני פרט על אזרחי ישראל ועל פושטי הרגל (כפי שיתואר בפרק שיטת המחקר), ולכן לא אנסה להשיב על שאלות מאקרו-כלכליות, כמו מתי חלה עלייה כללית בכמות משקי הבית שפושטים רגל או מה גודל החוב, אלא אשיב על שאלות מיקרו-כלכליות, כמו מי הם משקי הבית שפשטו רגל בישראל.

הספרות מתחלקת לעיתים קרובות לשניים: הסבר הגורמים לכניסת אדם לחוב וההשפעות של הכניסה לחוב על האדם.

2.2. מנבאים לכניסת אדם לחוב והשפעות הכניסה לחוב על האדם

מנבאים למשברים כלכליים במשקי בית

המחקרים הבולטים בנושא זה מונים חמישה תחומים עיקריים המשפיעים על כניסת אדם לחוב (קרומר-נבו, גורודזייסקי וסער-היימן, 2014): כלכלי-תעסוקתי, משפטי, סוציולוגי, פסיכולוגי-רפואי ומדיניות הרווחה והבריאות במדינה.

למרות החלוקה לתחומים המנבאים כניסה לחוב, מחקרים רבים (Anderloni & Vandone, 2008; Schicks, 2010; Webly & Neyhus, 2001; Warren, Westbrook & Sullivan, 2000) מוצאים כי תופעת החובות במשקי הבית היא תופעה חברתית בעלת גורמים רבים, אשר שילובם יחד יכול לנבא בצורה טובה יותר איזה אדם יהיה חייב, לעומת בחינה של כל תחום בנפרד. מחקרים אלו, שנתונים מבוססים על משקי בית מהמדינות אמריקה, אירופה, אפריקה ואסיה, אף מפרידים בין המאפיינים המנבאים כניסה לחוב של חייבים כרוניים לבין אלה של חייבים זמניים, ומוצאים כי בעזרת שילוב המאפיינים של חמשת התחומים יחד אפשר לזהות באופן מובהק ביותר הבדלים בין שני סוגי החייבים.

תוצאות והשפעות הכניסה לחוב על משקי הבית

בספרות מופיעות כמה השפעות אפשריות לכניסת אדם לחוב. הבולטות שבהן הן המצב הכלכלי-תעסוקתי, המצב הפסיכולוגי-רפואי, המצב הסוציולוגי ומקום מגורי פושט הרגל. כאשר בוחנים את הנושא הזה יש לזכור כי ההשפעות של פשיטת רגל על החייב יכולות להיות שליליות או חיוביות: החייב עלול לראות בהליך פשיטת הרגל הליך משפטי חמור שפועל נגדו, מגביל אותו ומכיר בו באופן

שלילי לפי הגדרות החברה והסביבה, ומצד שני הליך זה יכול לסייע לחייב לפשוט חובותיו ולהתחיל את חייו מהתחלה ללא החובות שצבר ולהעניק אישור רשמי לבעיותיו הכלכליות. במחקרי אנסה לבחון את התפיסות האלו אצל פושט הרגל בהתאם לשלב שבו הוא נמצא בהליך פשיטת הרגל.

ניתוח התחומים השונים במחקר

א. כלכלי-תעסוקתי:

מנבאים למשברים כלכליים במשקי הבית: במחקרים רבים שאפיינו את המשתנים הכלכליים של משקי הבית בעלי החוב נמצאו אצל בעלי החוב מאפיינים של משכורות נמוכות (Anderloni & Vandone, 2008; Ben Galim & Lanning, 2010; Dearden et al., 2012; Ramsay, 1999; Aniola & Golas, 2011; Betti, Dourmashkin & Rossi, 2007; Disney & Bridges, 2004; Zhu, 2011) ואוריינות פיננסית. במחקרים רבים נמצא כי יש קשר בין רמת האוריינות הפיננסית של משקי הבית לבין רמות חוב נמוכות (Lusardi & Tufano, 2009). בעבודה זו אנסה למצוא אם יש פערים בשכר של פושטי הרגל בתקופה שלפני צו הכינוס לעומת כלל האוכלוסייה בישראל. יתרה מכך, על פי סקרי הוצאות משקי הבית שעורכת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הוצאות הדיור הן הגבוהות ביותר מבין קבוצות הצריכה הראשיות האחרות במשקי הבית בישראל (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה – סקר הוצאות משקי הבית). נתוני המחקר יתייחסו לנתונים אלו מכיוון שתקופת מחקרי מקבילה לתקופה של העלייה במחירי הנדל"ן בישראל (פורום קהלת לכלכלה, 2015, כפי שניתן לראות בנספח 3), על מנת לזהות האם למרכיב האזור הגיאוגרפי של מגורי פושט הרגל ישנה השפעה וכיצד היא פועלת על פושטי הרגל בישראל.

תוצאות והשפעות הכניסה לחוב על משק הבית: בראון ועמיתיה (Brown, Wheatley & Taylor, 2005) מצאו כי כניסת אדם לחוב גורמת לירידה בתפקודו היומיומי בעקבות הלחץ הנפשי שבו הוא מצוי, ומשפיעה גם על ביצועיו של פושט הרגל בעבודתו. לכן, גם מחקרי צופה כי כניסת אדם לחוב תגרום לירידה בביצועיו של החייב בעבודתו ואף יותר מזה. ההנחה שלי היא שהחייב עלול להיכנס בעקבות כך לסחרור ולהידרדרות כלכלית שיגרמו לחוב שלו לצמוח עוד ועוד, ובעקבות זאת ביצועיו בעבודתו ימשיכו לרדת אף יותר. קמפסון ועמיתיה (Kempson et al., 2004) מצאו קשר חלש בין כניסת משקי בית לחוב לבין שינויים במקום העבודה או באופי העבודה ופיטורים. החוקרים טוענים שקשר זה

עשוי לנבוע מהסיבות שגרמו לכניסה לחוב ולא מהחוב עצמו. הרעה במצב הבריאותי או הנפשי היו עלולים לגרום לכניסה לחוב ומאוחר יותר אף לפגיעה ולשינויים במקום ההעסקה של החייב ובתנאי ההעסקה שלו. הם מצאו כי אצל הורים יחידים, ללא בן זוג, היו שיעורי השינויים בתעסוקה בעקבות כניסה לחוב גדולים יותר מאשר אצל הורים החיים עם בן זוג. נוסף על כך, החוקרים טוענים כי הגורמים שהובילו לכניסה לחוב, לדוגמה רמת השכלה נמוכה או שכר נמוך, עלולים להיות אלו שגרמו לשינוי במצב התעסוקה, ולא החוב עצמו. בשונה ממסקנת קמפסון ועמיתיה, דיו (Dew, 2011) טוען כי פשיטת רגל יכולה להוביל להגדלת כמות שעות העבודה של החייב, מכיוון שהוא ינסה להרוויח יותר כדי להחזיר את חובו. במחקרי אנסה לענות על שאלות אלו אך אבודד את משתנה התעסוקה, כלומר שינוי במקום העבודה, באופי ההעסקה או בשכר בתקופה שלאחר תחילת הליך פשיטת הרגל, ואבחן את השפעות הליך פשיטת הרגל על החייבים. יתרה מכך, אנסה להסביר כיצד פשיטת רגל בישראל משפיעה על מצב התעסוקה וכמות התעסוקה של החייבים, באופן שלילי או חיובי. כיוון שמשתני התעסוקה יכולים להיות גם גורם לחוב וגם נובעים מהחוב כמו במחקרי חתך (cross section), מחקר זה מציג נתוני אורך של צפייה באדם לאורך מספר שנים. כך אנחנו יכולים לראות את האירועים שהתרחשו לפני צו הכינוס ואחרי צו הכינוס, ולבודד את המנבאים לצו הכינוס ואת השפעות צו הכינוס בצורה איכותית ומדויקת יותר.

ב. משפטי:

מנבאים למשברים כלכליים במשקי הבית: החקיקה קובעת מי יוכרז כפושט רגל, מהם תנאי החזרת החוב ושמירתו ואילו מנגנוני ענישה עומדים לרשות הזוכים בתיקים. במחקריו של רמזי (Ramsay, 1999, 2007, 2012) טוען החוקר שמחקרים בנושא זה חייבים להביא בחשבון גם את התשתית המשפטית והתרבותית במדינה שבה נערך המחקר. מחקרו אף מצא חשיבות רבה למיפוי שחקנים פרטיים וקבוצות אינטרס בהבנת מכלול החוקים והתקנות בתחום חובות משקי הבית בכל מדינה אשר תיחקר. על כן בפרק זה ובפרקים הבאים אבחן את ההגדרות והתקנות בחוק לעניין פשיטת רגל ואתחקה אחר הקשיים שהחוק הישראלי עשוי להערים על מחקרים בנושא זה, תוך בחינת הנתונים שנאספו אל מול התהליך שעובר החייב עד הכרזתו כפושט רגל.

כאשר נבחן במחקר זה את התפלגות מין פושטי הרגל, עלינו לבדוק עדויות לכך שבחקיקה הישראלית נכסי משק בית נרשמים במקרים לא מעטים על שמו של הבעל בלבד ולא על

שמה של האישה. על כן עולה החשד שאנו צפויים למצוא במחקר כמות גדולה יותר של גברים מנשים. בפסק דין 7264-06-12 פלוניס נ. אלמונים נכתב "למרות שהמנוחים היו יוצאי עירק ובאו מתרבות שבה לעתים קרובות היה נהוג כי כל הנכסים נרשמים ע"ש הבעל בלבד." (תמ"ש (תל-אביב-יפו) 7264-06-12 – פלוניס נ' אלמונים). בפסק דין זה השופט מכיר בתופעה זו של רישום הנכס רק על שמו של הבעל במשק הבית. לעומת זאת המשפט הישראלי מצא פתרון לבעיה זו, ובפסקי דין נוספים ידע לפסוק בהכרת נכסים שנרשמו על הגבר או על האישה בתא הנישואים. לדוגמה, בפסק דין ה"פ 335/9 אילוז נ' אילוז נפסק שאין ברישום הנפרד כדי לסתור את חזקת השיתוף באותו מקרה. לפיהם במשפחות רבות נרשם הרכוש על שם הבעל בלבד בשל חלוקת תפקידים מסורתית בין בני הזוג: הבעל מפרנס והאישה מנהלת את משק הבית ומגדלת את הילדים. עוד נאמר בפס"ד אילוז הנ"ל שהבעל השתמש בחשבונות בנק נפרדים על שמו כדי לרכוש דירות למגורי המשפחה, כדי לפרנס את המשפחה ואף כביטחונות לנכסים עסקיים, ומכאן שחלה עליהם חזקת השיתוף ולעניין פשיטת רגל ולהסדר חוב אין לראות בנכס נכס השייך רק לבעל (על פי 552/68 – אברהם אילוז ואליהו אליאס נ' מדינת ישראל).

גם להגדרות המשפטיות החלות על גירושים של פושט רגל יש השפעה על התוצאות הצפויות במחקר זה. במאמר שפורסם בכתב העת "מדריך עורכי הדין ומידע משפטי בישראל" תואר הליך פשיטת רגל במהלך גירושים של בני זוג: "עשוי לעלות חשד לגבי התנהלות במרמה. על כן בעת הליך פשיטת הרגל, נבחן תום לבו של החייב, כדי לשלול את האפשרות של הברחת נכסים באמצעות הליכי גירושים. בהליך פשיטת רגל נכסי החייב מוקנים לטובת פירעון חובותיו. ההליך נועד לחלק נכסים באופן שווה בין נושים שאינם נושים מובטחים, ולכן מעוגנים בחוק מספר אמצעים להתמודדות עם בן זוג שמנסה לנצל את ההליך לרעה. פקודת פשיטת רגל קובעת כי על החייב יחול הכלל של ביטול הענקות, שמטרתו למנוע הברחת נכסים. הפקודה מפרטת שורה של מקרים שבהם העברות רכוש שבוצעו על ידי חייבים נחשבות להעברות בטלות, לרבות העברות שנעשו בעת גירושים ובין קרובי משפחה. על פי הוראות החוק הענקה שבוצעה בידי חייב שהעניק נכסים, לאחר שנתיים ממועד פשיטת רגל ועד לעשר שנים, היא חסרת תוקף, אלא אם הוכח שהיה ביכולתו של החייב לפרוע את החוב גם ללא הנכס" (מדריך עורכי הדין ומידע משפטי בישראל, 2016).⁵

⁵ <https://www.lawguide.co.il/articles/4211/21724>

לעומת פסיקות אלו, בפסק דין בתיק פשיטת רגל מיום 21/07/2018 בבית המשפט המחוזי בחיפה, פסקה השופטת ישראלה קראי-גירון כי בעקבות משבר גירושים יחזיר פושט הרגל רק מחצית מסכום חובותיו. פושט רגל שטען שנגרם לו משבר כלכלי ונפשי אחרי הגירושים ישלם רק כמחצית מיתרת החובות שצבר. השופטת הדגישה את המגמה להקל על חייבים לפתוח דף חדש בחייהם, וקבעה שהחייב ישלם 100 אלף שקל בלבד לקופת הכינוס, אף שהחוב שנצבר הוא כמעט כפול (תיק פש"ר, 11-01-36117). על כן בכל מחקר הבוחן את נושא הגירושים בקרב פושטי הרגל יש להתייחס לצד המשפטי ולחקיקה בתחום זה בישראל, וליכולת פושט הרגל לקבל החלטה להתגרש ולו רק כדי להקל על סכום חובותיו בהעברת רכוש.

ג. סוציולוגי:

מנבאים למשברים כלכליים במשקי הבית: המחקרים בתחום זה עוסקים בתפיסות חברתיות כלפי חוב, חייבים ופושטי רגל (Goode, 2012; Gross & Souleles, 2002; Kempson, McKay & Wilits, 2004; Moffitt, 1983 השונים לכניסה לחוב כמו מין (Caputo, 2012), אבטלה (Disney & Bridges, 2008; Kempson et al., 2004), רמת השכלה (Lusardi & tufano, 2009), מספר ילדים (Kempson et al., 2004), הגירה (Agarwal, Chomsisengphet & Liu, 2011), גיל צעיר (Kempson et al., 2004; Caputo, 2012; Kempson et al., 2004) וגירושים (Anderloni & Vandone, 2008). לצערי, אין לי במחקר אפשרות לערוך ריאיון עם פושטי הרגל ועל כן לא אוכל למדוד את היחס לחוב ואת מצבם הפסיכולוגי של החייבים, בדומה לממצאי מחקרם של גרוס ושוללס (Gross & Souleles, 2002). חוקרים אלו טוענים כי בקהילות שבהן היחס לפושטי רגל סלחני יותר, כלומר החברה לא רואה במצב של כניסת אדם לחוב או בפשיטת רגל אסון, הסיכוי לעלייה במספר פושטי הרגל רב יותר. על פי מחקרם של כהן ודויגן (Cohen-Cole & Duygan-Bump, 2008) יכול להיות הסבר שונה לעלייה כזו. הסיכוי שמשק בית יכריז על עצמו כפושט רגל רב יותר ככל שיש בסביבתו משקי בית רבים יותר אשר הוכרזו כפושטי רגל. החוקרים תולים את העלייה בפשיטות הרגל, במקומות שבהם היו בעבר מספר גדול של פשיטות רגל, במידע הרב שנצטבר בקהילות אלו כיצד להגיש בקשות לפשיטת רגל ומהי התועלת מהכרזה זו, ולא ברמת הסובלנות של החברה כלפי הכניסה לחוב.

תוצאות והשפעות הכניסה לחוב על משק הבית: במחקרים רבים (Dew, 2008, 2011; Kempson et al., 2004) נמצא כי כניסת משק בית לחוב גורמת לעלייה ניכרת במספר מקרי הגירושים ולתחושת אי שביעות רצון מחיי הזוגיות. נוסף על כך, גודה (Goode, 2012) מצא כי יש פגיעה ישירה בילדי החייבים משום שההורים מתקשים להיות זמינים פיזית ונפשית עבור ילדיהם. בעבודתי אבחן את כמות מקרי הגירושים לאחר קבלת צו הכינוס בתחילת הליך פשיטת הרגל. יתרה מכך, אבחן אם פשיטת רגל משפיעה על הבאת ילדים בקרב פושטי הרגל אל מול קבוצת הבקרה. נתון זה טרם נבחן ויכול לתת אינדיקציה נוספת על שביעות הרצון מחיי הזוגיות, על הפנאי ועל היכולת הכלכלית והרגשית של ההורים לטפל בילדיהם.

ד. פסיכולוגי-רפואי:

מנבאים למשברים כלכליים במשקי הבית: המחקרים הבולטים בתחום (Caputo, 2012; Strotz, 1956) מצאו שדימוי עצמי נמוך, המצביע על יכולתו של האדם להשפיע על אירועים בחייו ולדחות סיפוקים וגורם לו להעדר שליטה עצמית (Webley & Neyhus, 2001), תרבות חוב אשר מובילה לגישה סובלנית כלפי החוב (lea, Levine & Webely, 1993) ומשברים רפואיים ונפשיים (Keeze & Shmitz, 2014) יכולים להיות מנבאים לכניסת אדם לחוב. במסגרת הנתונים העומדים לרשותי במחקר זה איני יכול לקבל מידע על בריאותם של פושטי הרגל והאזרחים. עם זאת, ברשותי נתוני קבלת קצבאות רפואיות עבור כל פרט. בנתונים אלו אשתמש כפרוקסי למצב בריאותי ו/או נפשי חריג. במחקרי אבדוק אם קבלת קצבאות רפואיות מהמוסד לביטוח לאומי מנבאות כניסה של אדם להליך פשיטת רגל, וכן אם כניסת אדם להליך פשיטת רגל מנבאת קבלת קצבאות שכאלה.

תוצאות והשפעות הכניסה לחוב על משק הבית: סוויט ועמיתיה (Sweet et al., 2013) מצאו כי כניסה לחוב הובילה במקרים רבים לדיווח על פגיעה בבריאות הכללית, על לחץ דם גבוה ועל דיכאון, ואף הובילה במקרים חריגים למוות. בראון ועמיתיה (Brown, Wheatley & Taylor, 2005) מצאו כי מצב של כניסה לחוב גובה עלות נפשית גבוהה, המתבטאת בירידה בתפקוד היומיומי בעקבות לחץ נפשי, ולחץ זה עלול להוביל להפרעות פסיכולוגיות אצל החייב. במחקרים שנערכו באנגליה (Meltzer et al., 2011) ובהונג קונג (Yip et al., 2007) נמצא קשר בין מצב חוב לנטיות אובדניות ואף לשיעור גדול של מתאבדים חייבים, יותר משיעורם באוכלוסייה הכללית. מחקרים נוספים מצאו קשר בין חוב לבין דיכאון (Bridges & Disney, 2010), חרדה (Drentea, 2000) ומחלות נפש (Fitch et al., 2011). מהמחקרים של קמפסון וסוויט (Kempson, 2004; Sweet et al., 2013) עולה כי השפעות אלו והופעת

פגיעות פסיכולוגיות ונפשיות אצל בעלי החוב מחזקות ומעצימות זו את זו. בעקבות המצוקה הנפשית שבה מצויים החייבים חלה פגיעה פיזית בבריאותם, המתבטאת בלחץ דם גבוה, בהשמנה ובכאבי גב (Drentea & Lavrakas, 2000; Keese & Shmitz, 2014; Ochsman et al., 2009; Sweet et al., 2013; Kalousova & Burgard, 2013). טוענים כי מצבו הבריאותי של החייב עלול רק להחמיר. החוקרים מצאו כי בעקבות המשבר הכלכלי שאליו נקלע החייב אין באפשרותו לשלם את הוצאות הבריאות הכבדות, ולכן אינו מסוגל לטפל בבעיותיו ולהחלים. לעומת זאת, בישראל ההשפעה של משבר כלכלי על יכולתו של החייב לעמוד בהוצאות הרפואיות קטנה בשל חוק ביטוח בריאות ממלכתי, אך עדיין קיימת. החוק מאפשר לכל תושב במדינת ישראל לקבל שירותי בריאות ממלכתיים באמצעות אחת מקופות החולים. החוק מסדיר את זכויות התושבים, את סל שירותי הבריאות, את הביטוח המשלים ואת ההתנהלות מול קופות החולים (חוק ביטוח בריאות ממלכתי, 1994).

מחקרי בוחן את השאלה אם מקרי מוות של פושטי רגל צפויים בסבירות גבוהה יותר יחסית לשאר האוכלוסייה בתקופה שלאחר צו הכינוס, ונותן לה מענה ראשוני. במחקר בחנתי אם שיעור מקרי המוות של פושטי הרגל בתקופה שלאחר צו הכינוס גבוה יותר משיעור מקרי המוות בקבוצת הבקרה המייצגת את כלל האוכלוסייה. נוסף על כך, מחקרי בחן לראשונה את היקף הפגיעה במצב הבריאותי של החייבים, בעזרת נתונים על תאריכי קבלת קצבה ועל סוג הקצבה של אוכלוסיית החייבים אל מול קבוצת הבקרה המייצגת את האוכלוסייה בישראל. הנתונים שיוצגו יוכלו אף לשפוך אור על השאלה האם בישראל של השנים האחרונות, פשיטת רגל היא אירוע חיובי המשחרר את החייב מעול החובות, או שמא אירוע שלילי המחזק את תפיסתו העצמית והחברתית כבעל חוב ומקבע אותה. אם לאחר הליך הכרזת פשיטת הרגל נמצא שחל שיפור אצל החייב, נוכל אולי לאשש את הטענה כי פשיטת הרגל היא אירוע חיובי עבור החייב. כאמור, במסגרת הנתונים העומדים לרשותי לא אוכל לאפיין את האירוע הרפואי שקרה אלא את התוצאה, באמצעות נתונים על קבלת קצבאות רפואיות מהמוסד לביטוח לאומי ועל שיעורי המוות בשנים שלאחר קבלת צו הכינוס. כך תתקבל תמונת מצב טובה על ההחמרה הרפואית, בין שהיא פיזית ובין שהיא נפשית.

ה. מדיניות הרווחה והבריאות:

תחום זה עוסק בקשר שבין מנגנוני הרווחה ושירותי הבריאות לבין משקי הבית שנקלעו לחוב. מחקרים בתחום (Ben Galim & Lanning, 2010; Dearden et al., 2011; Kempson, McKay & Wilits, 2004) מצאו כי לא די במדיניות לחינוך פיננסי, בהתנהלות כלכלית נכונה של משקי הבית או בעזרה בעת משבר. בטווח הארוך עיקר הפגיעה הגורמת לכניסת משקי בית לחוב מוסבר בחוסר חוסן של ענפי תעסוקה שונים, בזכויות העובדים, בחוזי המועסקים ובצמצום פערים בחברה. ביאסי ומריאטי (Biais & Mariotti, 2009) בוחנים את ההשפעה של דיני פשיטת רגל בשיווי משקל כללי, כשהם מביאים בחשבון את יחסי הגומלין בין האשראי לבין שווקי העבודה, וכמו כן את ההטרונגיות של עושר ורמת מחייה. במחקרי זיהיתי כיצד ענפי תעסוקה שונים שהחייב עסק בהם מנבאים כניסה להליך של פשיטת רגל וחוסר יציבות תעסוקתית.

ו. מגורים:

מנבאים למשברים כלכליים במשקי הבית: ממחקרם של מנדיקינו ופסקטורי (Mendicino & Pescatori, 2004) עולה כי עליית מחירי הדירור יכולה לפעול באופן חיובי להקטנת מספר פושטי הרגל. כאשר מחירי הדירות עולים, נכסים פיזיים משמשים כבטוחה להלוואות. דבר זה נותן מענה למשקי בית רבים הנקלעים לאי תשלום חוב בגין המשכנתא שלקחו. משום שערך הבית עולה הם אינם נכנסים למעגל החייבים כפי שהיינו צופים, מכיוון שבית המשפט עשוי לפסוק כי לאותם חייבים ישנה בטוחה בעלת ערך רב יותר כנגד ההלוואה. דבר זה מפחית את פעולות הגובים נגד החייבים.

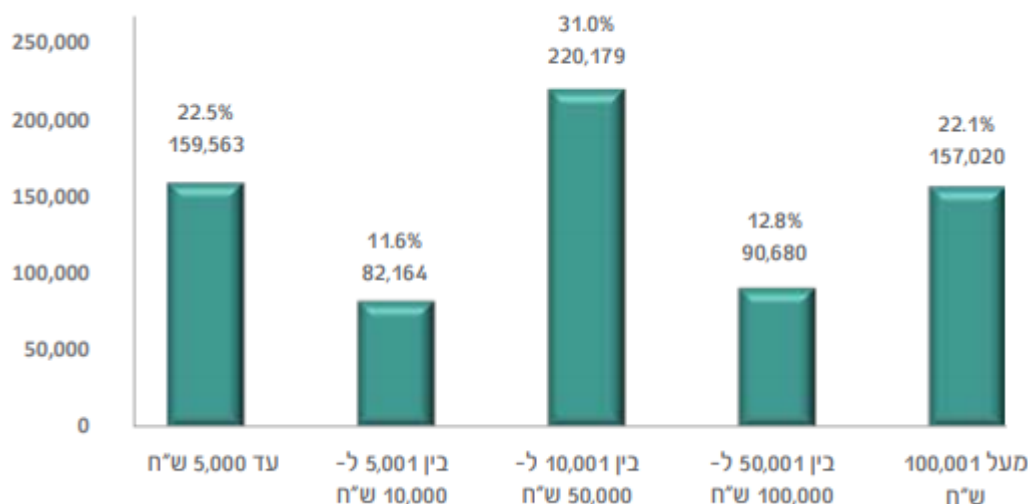
תוצאות והשפעות הכניסה לחוב על משק הבית: דיו (Dew, 2011) טוען כי יש קשר עקיף בין כניסה לחוב לבין שינויים במקום המגורים. לטענתו, כניסה לחוב גורמת לפגיעה בחיי הזוגיות והמשפחה במשק הבית, ועל כן, בעקבות משברים וגירושים, אחד מבני הזוג או שניהם יכולים לשנות את מקום מגוריהם. קמפסון ועמיתיה (Kempson et al., 2004) טוענים ששינויים אלו ייתכנו בעקבות ירידה ברמת המחיייה של משק הבית עד כדי צורך למכור את הבית ולהעתיק את מקום המגורים בעקבות הכניסה לחוב. לנוכח מחירי הדירור בישראל אני צופה שיהיו מעברים רבים יותר בקרב אלו שהחלו בהליך פשיטת רגל אל מול שאר האוכלוסייה.

2.3 נתוני חוב וחייבים בישראל

נתונים כלליים: סקר אוריינות פיננסית שערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס, 2012) מצביע על כך שבקרב גילאי 20 ומעלה בישראל יש שיעורים הדומים לממוצע מדינות ה-OECD בשימוש באשראי ובהלוואות שונות: 30% לקחו הלוואת משכנתא, 45% לקחו הלוואה כלשהי, ול-78% יש כרטיס אשראי. לעומת זאת עולה מהסקר כי בקיאותם של הישראלים בנושאים כגון חישובי ריבית, אינפלציה ותשואה מול סיכון בהשקעות נמוכה מהממוצע הבין-לאומי. עוד עולה מהסקר כי ככל שמספר הנפשות במשק הבית גדול יותר כך עולה ההסתברות כי משק הבית יהיה תחת חוב משכנתא. כלומר, יש בבעלות משק הבית דירה, אך ההתחייבויות החודשיות של משק הבית עולות.

על פי נתוני רשות האכיפה והגבייה (דוח שנתי, 2015) בישראל נכון לסוף שנת 2015 יש 2,568,558 תיקי חוב פתוחים (מתוכם 42% תיקי שיקים/שטרות, 28.5% סכום קצוב, 3.2% תיקי מזונות ו-1.8% תיקי איחוד) השייכים ל-709,608 חייבים. המלווים הגדולים בישראל הם הבנקים, ואילו רשויות המדינה הן הזוכות הגדולות ביותר שיש כלפיהן חוב יתר שלא שולם במועד הפירעון. הזוכים בעלי מספר התיקים הרב ביותר הם חברות פרטיות (57.8%), אנשים פרטיים (22%), משרדי ממשלה ורשויות מקומיות (13.5%) ושירותי בריאות (3.6%). עוד עולה מהדוח כי 89.8% מהחייבים בישראל הם חייבים פרטיים, אשר מחזיקים ב-2,674,894 תיקים. 47% מהחייבים מחזיקים בתיק אחד בלבד, 32% בעלי 2 עד 5 תיקים, ו-20% בעלי יותר מ-6 תיקי חוב. על פי הדוח, סכומי החוב (בפתיחת התיק) מתחלקים באופן הבא:

תרשים 1 – סכומי חוב בפתיחת תיק (דוח שנתי של רשות האכיפה והגבייה, 2015)

אצל כ-34% מהחייבים סכום החוב בפתיחה בכל תיקיהם הוא עד 10,000 ₪, ואצל כ-65% מהחייבים סכום החוב בפתיחה בכל תיקיהם הוא עד 50,000 ₪.

מספר החייבים הגדול ביותר מרוכז בערים ירושלים, תל אביב, חיפה, באר שבע ונתניה (לפי סדר זה), אם כי כאשר בוחנים את מספר החייבים בעיר אילת, יחס החייבים גבוה בהשוואה לאוכלוסייה (כ-17% חייבים מכלל האוכלוסייה). במערכת ההוצאה לפועל רשומים 80,432 "חייבים מוגבלים באמצעים". בשנת 2015 היו 7,046 הכרזות של "חייבים מוגבלים באמצעים". באשר לתיקי כונס הנכסים, בשנת 2009 עמדו פתוחים 33,506 תיקי כינוס נכסים במערכת ההוצאה לפועל, ובשנת 2015 צומצם מספרם ל-10,690 תיקים.

בחינת חסימה ופיקוח: בישראל השימוש במערכת דירוג אשראי צרכני מועט מאוד (מרכז טאוב, 2013) ולכן כמעט ואין בקרה על היסטוריית האשראי של הלווים. במצב זה יכול לווה להתחייב למספר מלווים אף ללא ידיעת המלווה. מצב זה של הלוואות ללא פיקוח נאות עלול להוביל במהרה למצב של חובות יתר. נוסף על כך, תנאי האשראי שמקבלים לקוחות החיים בעוני, שלרוב אין להם ביטחונות, קובעים ריבית גבוהה יותר יחסית לשאר האוכלוסייה, בשל הסיכון להחזר החוב. מלווים רבים מנצלים מצב זה ואת החשש של החייב מכניסה להליכים משפטיים ופועלים עמו להגעה להסדרי חוב שמרעים עוד יותר את מצבו של החייב. על כן, אם המדינה תוכל ליצור מאגר נתונים המאגד נתונים רבים על החייב, הוא יוכל להיות כלי יעיל וליצור את התנאים למגבלות רגולטוריות על הלוואות ועל תנאי הלוואה שונים.

בחינה משפטית: על פי נתוני רשות האכיפה והגבייה (רשות האכיפה והגבייה, 2015) עולה כי 93% מהזוכים מיוצגים על ידי עורך דין, ואילו רק 8% מסך החייבים מקבלים ייצוג. כיום, הסיוע המשפטי אינו רשאי לייצג חייבים בטרם נפתח הליך משפטי נגדם, ובעקבות זאת החייב לא יכול לשכור עורך דין ללא סיוע משפטי בשלב מהותי זה. בפני החייב בישראל עומדים כמה קשיים בהתנהלות הרשויות מולו בגביית החוב. לעיתים חייבים רבים אינם מודעים לכך שנפתח נגדם תיק הוצאה לפועל, כלומר לא נמסרה להם אזהרה על תשלום החוב טרם פתיחת התיק. יתרה מכך, פעמים רבות אין פעילות בתיק על ידי הנושים, וגם במקרה זה החייבים אינם מודעים לכך שחובם צובר ריבית וגדל בזמן חוסר הפעילות (דוחות ועדות המשנה למלחמה בעוני בישראל, 2014). קושי נוסף שעולה מדוח רשות האכיפה והגבייה נוגע למיקום הלשכה שבה נפתח תיק החוב. לאחר השוואה של מידת ההתאמה בין כתובת בא כוח הזוכה וכתובת החייב בתיק לבין הלשכה שבה נפתח התיק, התברר כי בממוצע 77% מהתיקים נפתחו בסמוך למקום מגוריו של בא כוח הזוכה לעומת

26% בלבד שנפתחו בסמוך למקום מגוריהם של החייבים, דבר שעלול להקשות על החייב לעשות את הפעולות הנדרשות בתיקו.

נתון מעניין נוסף שיכול לסייע לנו לענות על השאלה אם פשיטת רגל היא אירוע חיובי או שלילי לחייב הוא זהות מגיש הבקשה לקבלת צו כינוס, כפי שמתאר האפוטרופוס הכללי והכונס הרשמי של מדינת ישראל בדוח לשנת 2016 (האפוטרופוס הכללי והכונס הרשמי, סקירה שנתית 2016):

לוח 1 – סיווג צווי כינוס לפי מגיש הבקשה (האפוטרופוס הכללי, 2016)

מספר צווי הכינוס שניתנו בשנת 2016, לפי סיווג מגיש הבקשה			
על פי בקשת חייב	על פי בקשת נושה	על פי בקשת עיזבון	סה"כ
15,750	387	1	16,138

על פי הדוח, אחוז הבקשות שמגיש החייב עצמו (בין שביוזמתו או על ידי הסיוע המשפטי של משרד המשפטים) הן 97.5% מסך כל הבקשות, ואילו שאר הבקשות הן ביוזמת הנושה.

3. שאלות המחקר

השאלות המרכזיות שנבחנו בעבודה זו הן :

- א. מהם המאפיינים האישיים והסביבתיים של פושט הרגל בישראל, המנבאים את כניסתו למצב זה? בתוך שאלה זו אבחן את מידת ההשפעה שיש למשתנה המאקרו של אזור מגורים בישראל כדי לחזק או למתן את המאפיינים האישיים השונים.
- ב. מהי השפעתה של הכרזת פשיטת הרגל על החייב?
- ג. האם אירוע פשיטת הרגל הוא חיובי או שלילי עבור החייב?

4. שיטת המחקר

קבוצת הטיפול: כל אזרח ישראלי שהחל בהליך פשיטת רגל וקיבל צו כינוס לנכסיו, בין השנים 2006 עד 2015⁶, הוא חלק מקבוצת הטיפול שבחנתי בעבודה זו. קבוצת הטיפול מונה 71,062 איש.

קובץ הנתונים על אוכלוסיות אלו, הכולל שמות, תעודת זהות, תאריך צו כינוס ותאריך צו פשיטת רגל של פושטי הרגל, נערך ונמסר לצורך מחקר זה על ידי האפוטרופוס הכללי, והוא עדכני לסוף שנת 2016.

קבוצת הבקרה: נבנתה קבוצת בקרה אקראית המשמשת כמדגם המייצג של כלל אזרחי ישראל. קבוצת הבקרה נבנתה בחדר המחקר במוסד לביטוח לאומי, וגודלה הותאם למספר האנשים שהחלו בהליך פשיטת רגל בישראל (קבוצת הטיפול). קבוצת הבקרה מונה 82,267 איש, והיא מורכבת מאזרחי ישראל שהם תושבים בישראל מעל לחודש אחד, בגילאים הפוטנציאליים להיות פושטי רגל (גילאי הסיכון), כלומר 18 עד 120, בין השנים 2006 עד 2016. קבוצת הבקרה מייצגת באופן סטטיסטי את האוכלוסייה הישראלית המופיעה במאגרי המוסד לביטוח לאומי, שאין מניעה חוקית לפתוח נגדה תיק בהוצאה לפועל אם תיקלע לחובות/פשיטת רגל. קבוצת הבקרה נבנתה ללא אפשרות לדגום לתוכה את פושטי הרגל שנמצאים בקבוצת הטיפול.

מיון מאגר הנתונים של כלל אזרחי ישראל, לפני הוצאת מדגם קבוצת הבקרה, נעשה על פי סדר המיון הבא: מין, שנת לידה, לאום ותאריך לידה. לאחר מכן הנדגמים נבחרו באמצעות דגימה שיטתית (כאשר גודל ה"צעד", כלומר הקפיצה בין נדגם לנדגם, נקבע על ידי חלוקה של סך אוכלוסיית אזרחי ישראל בסך אוכלוסיית הטיפול), המונעת בחירת נדגמים שמקומם במסגרת המדגם סמוך מסיבות שאינן מקריות.

מאגר הנתונים: כאמור, הנתונים התקבלו משני מקורות מידע. הראשון הוא האפוטרופוס הכללי, שסיפק את המידע על כל אזרח ישראלי שהחל הליך פשיטת רגל משלב צו הכינוס, והשני הוא המוסד לביטוח לאומי, שסיפק מידע משלים על קבוצת הטיפול ומאגריו שימשו לבניית קבוצת הבקרה ולקבלת מידע משלים ותואם עליה.

⁶ קבוצת הטיפול כללה בתחילה גם את פושטי הרגל שקיבלו צו כינוס בשנת 2016 ועמדה על 82,267 איש. מכיוון שכמות המידע שהופק למקבלי צו הכינוס בשנת 2016 הייתה דלה ולא הכילה את כל המשתתפים שמחקר זה בחן, הוחלט לצמצם את תקופת המדגם. קבוצת הבקרה נבנתה בהתאם ולכן מכילה מספר רב יותר של פריטים.

הנתונים עבור קבוצת הטיפול וקבוצת הבקרה הם נתונים שנתיים. כך מתאפשר לי ליצור נתוני אורך (פאנל) עבור כל פרט במחקר ועבור כלל המשתנים. לדוגמה, איני צופה במקום המגורים או בהכנסה מעבודה של הפרט רק בנקודת זמן אחת, אלא לאורך עשור שלם.

הנתונים המשלימים שנאספו על שתי קבוצות האוכלוסייה השונות הם מין, שנת לידה, שנת עלייה, לאום ושנת פטירה. נתוני הפאנל הכוללים את שנות המדגם כוללים גם כתובות, ילדים, מצב משפחתי, ענף תעסוקה, עצמאי/שכיר, הכנסה חודשית, אי תעסוקה, סכומי פנסיה, סכומי קצבת זקנה ושארם, סכומי קצבאות ילדים, קצבאות עבודה שונות וקצבאות רפואיות שונות.

ניתוח הנתונים: ניתוח הנתונים בעבודה נעשה בעזרת תוכנת "Stata" ובוצע בשלושה חלקים. בחלק הראשון בוצע פילוח סטטיסטיקה תיאורית של קבוצת הטיפול שהחלה בהליך פשיטת רגל עד לקבלת צו הכינוס, אל מול קבוצת הבקרה שהיא מדגם מייצג של כלל אוכלוסיית ישראל.

בחלק השני בוצעה בדיקה לזיהוי המאפיינים המנבאים את תחילת הליך פשיטת רגל במהלך חמש השנים שקדמו לקבלת צו הכינוס. הורצה רגרסיה לוגיסטית על שתי אוכלוסיות המחקר (הורצו אף רגרסיות נוספות אך לא היה שינוי מהותי בתוצאות), כאשר המשתנה התלוי היה אם הנדגם נמצא במועד שלב צו הכינוס (קיבל את הספרה 1) או שהנדגם לא נמצא במועד שלב צו הכינוס (קיבל את הספרה 0). חלוקה זו נחוצה כדי ליצור שונות על פני זמן במשתנה התלוי, מכיוון שבקבוצת הטיפול יש נדגמים שבשנים מסוימות טרם פשטו רגל או לחילופין השלימו את הליך פשיטת הרגל בתקופה שבה החייב לא היה בשלב "צו הכינוס" (ולכן קיבלו את הספרה 0 בתקופה זו). לפי המידע שבסקירת הספרות בחרתי לחקור ברגרסיה זו את המשתנים המסבירים: מין, גיל, מספר ילדים, מצב משפחתי, לאום, סך ההכנסה מיגיעה אישית, סך ההכנסה מפנסיה, סך ההכנסה מקצבאות וילידים לעומת מהגרים חדשים או מהגרים ותיקים. המשתנים הבלתי תלויים והשינויים שחלו בהם נבחנו במהלך חמש השנים שקדמו לתאריך קבלת צו הכינוס. יתר על כן, השתמשתי ברגרסיה זו בשני משתני fixed effects: שני אפקטים קבועים, מקום מגורים (ברמת המחוז⁷) והשנה. אסתייע בהגדרה שנכתבה בדוח מצב המדינה 2017 של מרכז טאוב (מרכז טאוב, 2017). שני משתני fixed effects ממזערם את החשש מפני הטיה אפשרית בגלל נתונים שהושמטו (Omitted Variable Bias). בכל סעיף מוצגת ההשפעה נטו של הגורם הנבדק בנטרול השפעתם של כל המשתנים האחרים. המודלים מאפשרים בקרה על גורמים קבועי-זמן ותלויי-זמן שעשויים להשפיע על התנהגות פושטי הרגל, ובהם שינויים במדיניות כלפי פושטי הרגל והחייבים, אירועים פוליטיים

⁷ ברגרסיות נוספות שנבחנו עם FE גאוגרפי ברמת הרשות המקומית או הנפה עלו תוצאות דומות מאוד לרמת המחוז.

ולאומיים ועוד. הגורם הקבוע "מקום מגורים" מאפשר בקרה על כל המשתנים הספציפיים למקום מגורים שאינם תלויי-זמן, כגון הבדלים ביחס לחוב הקשורים לתרבות המקומית; הגורם הקבוע "שנה" מאפשר בקרה על ההשפעות של תקופות ספציפיות על כלל פושטי הרגל. יתרה מזאת, בקרות אלו מסייעות להפחית את ההטיה הנגרמת ממגמות ואירועים כלליים שהתרחשו בזמן מסוים והיו עלולים להשפיע על היקפן הכללי של פשיטות הרגל.

בחלק השלישי בוצעה בדיקה לזיהוי ההשפעה של קבלת צו כינוס על החייב. הורצה רגרסיה לינארית רגילה (OLS) כאשר המשתנה התלוי הוא בינארי והמשתנה המסביר העיקרי הוא אם ישנו צו כינוס. בחרתי ברגרסיה זו מכיוון שקל לפרש את המקדמים הנתונים ותמיד יש קשר ישיר בין המשתנים, ואין במודל בעיות של התכנסות. גם ברגרסיה זו קיבלו הנדגמים הנמצאים בשלב "צו כינוס" את הספרה 1 לעומת הנדגמים שעוד לא קיבלו "צו כינוס" או סיימו הליך פשיטת רגל ב"צו הפטר", שקיבלו את הספרה 0. בהתאמה סקירת הספרות המשתנים התלויים שנבחנו הם מספר ילדים, מצב משפחתי, מוות, סך הכנסה מיגיעה אישית, סך ההכנסה מפנסיה, קצבאות עבודה וקצבאות רפואיות. המשתנים התלויים והשינויים שחלו בהם נבחנו במהלך חמש השנים שלאחר קבלת צו הכינוס. הרגרסיה הורצה מספר פעמים, כאשר בכל פעם נבחר משתנה תלוי אחר מבין המשתנים (מלבד משתנה "צו הכינוס" שנשאר כמשתנה בלתי תלוי). גם ברגרסיה זו השתמשתי בשני משתני fixed effects – מקום המגורים (ברמת המחוז) והשנה.

5. ממצאים עיקריים

חלק 1 – סטטיסטיקה תיאורית השוואתית בין קבוצות המחקר

א. סוציולוגי:

ראשית נבחן את החלוקה המגדרית. מן הממצאים עולה כי אחוז הגברים בקבוצת הטיפול גדול לעומת קבוצת הבקרה המייצגת את כלל אזרחי ישראל.

מין:

לוח 2 – השוואת אחוז הגברים והנשים בקבוצות המחקר

קבוצה	אחוז נשים	אחוז גברים
בקרה	51.3%	48.7%
טיפול	36.4%	63.6%

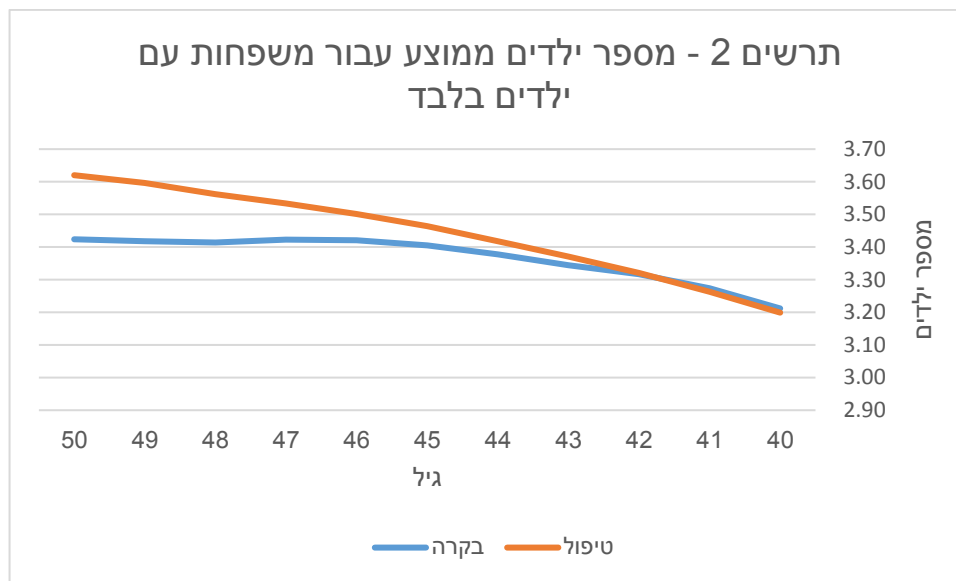
לאום: בקבוצת הטיפול נמצא כי אחוז היהודים שקיבלו צו כינוס עומד על 77.4% לעומת 22.6% מקרב האוכלוסייה הלא יהודית. לעומת זאת, בקבוצת הבקרה המייצגת את כלל אזרחי ישראל אחוז היהודים עומד על 80.6% לעומת 19.4% שאינם יהודים. מכאן, לא נראה שיש רוב או מיעוט יחסי של ערבים בקרב קבוצת הטיפול.

גיל: הגיל הממוצע של קבלת צו כינוס בקרב קבוצת הטיפול עומד על 44.63. החציון דומה ועומד על 44. 25% מקבוצת הטיפול קיבלו צו כינוס לאחר שחצו את גיל 53. הגיל הצעיר ביותר בקרב קבוצת הטיפול הוא 18, והמבוגר ביותר הוא 93. קבוצת הבקרה נבנתה כייצוג של אוכלוסיית ישראל ולכן התפלגות הגילאים בה דומה להתפלגות באוכלוסייה. לממוצע הגיל אין כמעט משמעות בקבוצה זו מכיוון שלא ניתן לבחון זאת בהקשר של שנה ספציפית, כמו במקרה של שנת קבלת צו הכינוס בקרב אוכלוסיית פושטי הרגל. מכיוון שעולה מן הספרות כי יש קשר בין גיל לבין פשיטת רגל, ועל מנת שהתוצאות לא יהיו מוטות עקב התפלגות הגילאים השונה בין קבוצת הטיפול לקבוצת הבקרה, כל מודלי הרגרסיות שולטים גם בגיל הפרט. נוסף על כך, בחלק מן ההשוואות התיאוריות בהמשך, אני מתמקד בקבוצת הגילאים 40-50 בשתי הקבוצות על מנת שהשוואה תהיה תקפה ולא תוטה על ידי הצעירים והמבוגרים בקבוצת הבקרה.

מצב משפחתי: בדומה למחקרם של אנדרלוני וונדון (Anderloni & Vandone, 2008) מצאתי כי יש הפרש משמעותי בכמות הנדגמים שהתגרשו בשתי קבוצות המחקר. בקבוצת

הטיפול נמצא כי 28% התגרשו, לעומת 8% בלבד בקבוצת הבקרה. כאשר מתמקדים בגילאי 40-50 בשתי הקבוצות המספרים עומדים על 35% מתגרשים בקבוצת הטיפול לעומת 13% בלבד בקבוצת הבקרה.

ילדים: בתרשים 2 ניתן לראות את מספר הילדים הממוצע במשפחות עם ילדים בלבד (מס' ילדים < 0).

ניתן לראות כי מעל לגיל 43 חלה תפנית בגרף וכמות הילדים לנדגם (בקרב הנדגמים שיש להם ילדים) עולה באופן משמעותי בקבוצת הטיפול אל מול קבוצת הבקרה. נתון זה עשוי להסביר את העלייה במקרי קבלת צו כינוס, לאור ההוצאות הגדולות של משק הבית עם כל ילד נוסף שנולד. ממצא זה יובהר ברגרסיות שייבחנו בהמשך פרק הממצאים. גודה (Goode, 2012) הזכיר במאמרו את הקושי שיש להורים הנקלעים לחוב לטפל בילדיהם, ועל כן השפעת הילדים על קבלת צו כינוס עשויה להיות משמעותית.

בהתאם לנתונים שנבחנו, אחוז מקבלי קצבאות הילדים בקבוצת הבקרה עומד על 17.2% לעומת 23.8% בקבוצת הטיפול. ממצא זה עולה בקנה אחד עם מחקרה של קמפסון ועמיתיה (Kempson et al., 2004). פער זה באחוז מקבלי קצבאות הילדים מלמד על מספר ילדים גדול יותר למשק בית בקבוצת הטיפול. מספר גדול יותר של ילדים עלול להוביל להוצאות גבוהות בשל מספר נפשות רב יותר בכל משק בית, ולהגדיל את הסיכוי למשבר כלכלי.

ב. כלכלי ותעסוקתי:

הכנסה שנתית:

לוח 3 – ממוצעי הכנסה שנתיים בפילוח גילאים לקבוצות המחקר

ממוצעים שנתיים לפי קבוצה – שקלים במונחי 2015		
קבוצה	הכנסה שנתית מיגיעה אישית לבעלי הכנסות בכל הגילאים	הכנסה שנתית מיגיעה אישית לבעלי הכנסות בגילאי 50-40
בקרה	102,032 ₪	141,903 ₪
טיפול	60,434 ₪	65,900 ₪

נתוני ההכנסות השנתיות של קבוצות המחקר קיבלו תוצאות מובהקות. נמצא כי ההכנסה השנתית הממוצעת⁸ מיגיעה אישית (שקלים במונחי 2015) בקרב בעלי ההכנסות החיוביות עומדת על 102,032 ₪ בקבוצת הבקרה לעומת 60,434 ₪ בלבד בקבוצת הטיפול, כלומר הפרש של פי 1.7 במוצע ההכנסה השנתית לטובת קבוצת הבקרה. בחרתי לבחון נתון זה גם בפילוח גילאי 50-40 בלבד, מכיוון שממוצע הגילאים בשתי הקבוצות שונה וברצוני למנוע אפשרות שהפרש הגילאים בין שתי הקבוצות ישפיע על תוצאות השכר. אם למשל לצעירים מתחת לגיל 40 יש הכנסה נמוכה יותר והם הרוב היחסי בקבוצת הבקרה, השוואת ההכנסה בין הקבוצות תהיה מוטת. נמצא כי בגילאי 50-40 פער זה אף גדל ועומד על הכנסה שנתית ממוצעת של 141,903 ₪ בקבוצת הבקרה לעומת 65,900 ₪ בקבוצת הטיפול, כלומר הפרש של פי 2.15 במוצע ההכנסה השנתית לטובת קבוצת הבקרה. ממצא זה תומך במחקרים קודמים שמצאו שההכנסות נמוכות יותר אצל פושטי רגל (Anderloni & Vandone, 2008; Ben Galim & Lanning, 2010; Dearden et al., 2012; Ramsay, 1999).

נתונים אלו מפתיעים עוד יותר ומבהירים את הפער בין קבוצות האוכלוסייה לאור העבודה שבקבוצת הטיפול אחוז הגברים גבוה משמעותית מאחוז הגברים בקבוצת הבקרה. בשנת 2016 ההכנסה החודשית הממוצעת של אישה שכירה הייתה 7,633 ₪ ושל גבר שכיר 11,644 ₪.

⁸ כל המשתנים הכספיים במחקר הם במונחי 2015 – הוצמדו בעזרת מדד המחירים לצרכן.

ש. הפער בהכנסה החודשית הממוצעת בין המינים עמד על 34.6% (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2016).

תעסוקה: בדומה למחקרים נוספים (Brown, Wheatley & Taylor, 2005) אפשר לראות כי כניסה לחוב מובילה לירידה בתפקוד היומיומי ובכמות שעות העבודה. נמצא כי בגילאי 50-40 שיעור הלא מועסקים⁹ עומד על 28.4% בקבוצת הטיפול לעומת 23.9% בקבוצת הבקרה. בשנת המדגם האחרונה, 2015, ההפרש מצטמצם מעט אך המגמה נשארת זהה: נמצא כי אחוז אי התעסוקה בקבוצת הטיפול עומד על 23.1% לעומת 20.6% בקבוצת הבקרה.

בגילאי 50-40 ממוצע חודשי התעסוקה בקבוצת הטיפול עומד על 9.63 חודשים בשנה. לעומת זאת, ממוצע חודשי התעסוקה בקבוצת הבקרה עומד על 11.04 חודשים בשנה. אם בוחנים שנה בודדת לא נמצאים הבדלים ביחס לנתונים שהוצגו. לדוגמה, בשנת 2015 בגילאי 50-40 ממוצע חודשי התעסוקה בקבוצת הטיפול עמד על 10 חודשים בשנה, לעומת 11.17 בשנה בקבוצת הבקרה. שיעור חסרי כל הכנסה (הכנסה = יגיעה אישית, פנסיה, קצבאות עבודה וקצבאות רפואיות) עומד על 12.1% בקבוצת הטיפול לעומת 23.1% בקבוצת הבקרה, בכל הגילאים. בגילאי 50-40 שיעור זה עומד על 8.9% בקבוצת הטיפול לעומת 14.3% בקבוצת הבקרה. ניתן לשער כי בדומה לממצאים קודמים (Dew, 2011), אשר טענו כי פשיטת רגל יכולה להוביל להגדלת כמות שעות העבודה של החייב, מכיוון שהוא מנסה להגדיל את היצע עבודתו ולהרוויח יותר כדי להחזיר את חובותיו, כך קורה גם באוכלוסיית הטיפול של מקבלי צו הכינוס בישראל – הם מגדילים את יכולתם להשתכר ואת הכנסותיהם בהשוואה לאוכלוסייה הכללית כדי להתמודד עם החוב שנוצר. מצד שני, אפשר להסביר את הנתונים האלו גם מכיוון אחר שאינו תלוי בצו הכינוס – מגדר הנדגמים בכל קבוצה. בישראל ובכל מדינות ה-OECD (OECD data, 1990-2016) אחוז ההשתתפות של גברים בכוח העבודה גדול יותר מזה של הנשים, וכאמור קבוצת הטיפול מורכבת ברובה מגברים לעומת קבוצת הבקרה שמורכבת ברובה מנשים. לדוגמה, בשנת 2016 אחוז ההשתתפות של נשים בכוח העבודה היה 59.4% לעומת 69.1% בקרב הגברים (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2016).

⁹ "שיעור הלא מועסקים" הוגדר כתקופה של שנה שבה לא עבד הנדגם ולו חודש אחד.

קצבאות עבודה: אחוז מקבלי קצבאות העבודה בקבוצת הטיפול עומד על 20.8% לעומת 5.7% בקבוצת הבקרה. לא נמצא הבדל משמעותי בשתי הקבוצות בפילוח גילאי 40-50. הפער מצטמצם מעט ועומד על 22.3% בקבוצת הטיפול לעומת 8.6% בקבוצת הבקרה. סך קצבאות העבודה הממוצע למקבלי הקצבה בגילאי 40-50 עומד על 15,577 ₪ לשנה בקבוצת הטיפול לעומת 16,428 ₪ לשנה בקבוצת הבקרה.

פנסיה:

לוח 4 – שיעורי קבלת פנסיה בפילוח גילאים לקבוצות המחקר

ממוצעים שנתיים לפי קבוצה – שקלים במונחי 2015			
קבוצה	שיעור בעלי הכנסה מפנסיה בכל הגילאים	שיעור בעלי הכנסה מפנסיה בגילאי 60 ומעלה	שיעור בעלי הכנסה מפנסיה בגילאי 65 ומעלה
בקרה	6.1%	27.0%	31.0%
טיפול	1.2%	5.7%	7.7%

נתוני הפנסיה של שתי קבוצות המחקר קיבלו תוצאות מובהקות. בקרב פושטי הרגל רק 1.2% מקבלים פנסיה חודשית, בכל הגילאים, לעומת 6.1% בכלל אוכלוסיית ישראל, הפרש של פי חמישה לטובת קבוצת הבקרה. בגילאי הזכאות לפנסיה הפערים ממשיכים להיות גבוהים, ויש הפרש של פי ארבעה בין כלל אוכלוסיית ישראל לבין פושטי הרגל בקבלת פנסיה חודשית. עוד נמצא כי ההכנסה הפנסיונית השנתית הממוצעת בקבוצת הטיפול עומדת על 65,068 ₪, לעומת 84,050 ₪ בקבוצת הבקרה. ייתכן שממצא זה מצביע על כמות עבודה ורמת שכר נמוכות בקרב מקבלי צו הכינוס בישראל טרם הפרישה.

ענף התעסוקה: בשונה ממחקרים הטוענים כי קיים קשר חלש בין כניסת משקי בית לחוב לבין שינויים במקום העבודה, באופי העבודה ופיטורים (Kempson et al., 2004), מצאתי כי ישנו פער משמעותי בהחלפת ענף תעסוקה בקרב העובדים בשתי קבוצות הטיפול. נדגם מקבוצת הטיפול החליף בממוצע 3.2 ענפי תעסוקה, לעומת 2.16 בממוצע בלבד בקרב קבוצת הבקרה במהלך תקופת המחקר. כלומר, פושט רגל מחליף ענף תעסוקה פי 1.5 יותר מאשר נדגם המייצג את אוכלוסיית ישראל. הפער בין המחקרים עשוי לנבוע לא מהחוב עצמו אלא מהסיבות שגרמו לכניסה לחוב, מכיוון שלפי קמפסון, הרעה במצב הבריאותי

או הנפשי לדוגמה הייתה עשויה לגרום לכניסה לחוב ומאוחר יותר אף לפגיעה ולשינויים במקום ההעסקה של החייב ובתנאי ההעסקה שלו. בבחינת ענפי התעסוקה בקרב שתי אוכלוסיות המחקר בחנתי את כמות הנדגמים שעבדו בכל ענף, כך שאם נדגם עבד ביותר משני ענפי תעסוקה, הוא יופיע בשניהם. אלה ענפי התעסוקה העיקריים שבהם עסקו הנדגמים בקבוצות השונות, על פי חלוקת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה:

לוח 5 – אחוז נדגמים עיקרי לפי סדר תעסוקה לקבוצות המחקר

מקבלי צו כינוס		קבוצת הבקרה	
סדר	אחוז נדגמים	סדר	אחוז נדגמים
סדר G – מסחר סיטוני וקמעוני ; תיקון כלי רכב מנועיים ואופנועים	56.56%	סדר G – מסחר סיטוני וקמעוני ; תיקון כלי רכב מנועיים ואופנועים	31.63%
סדר N – שירותי ניהול ותמיכה	45.20%	סדר N – שירותי ניהול ותמיכה	25.62%
סדר F – בינוי	32.12%	סדר M – שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים	19.72%

ההפרש המשמעותי ביותר שנמצא בין סדרי התעסוקה בשתי הקבוצות הוא בסדר F – בינוי. 32.12% מקבוצת הטיפול הועסקו בסדר זה לעומת 13.02% בלבד מקבוצת הבקרה. ממצא זה עשוי לרמז על התנודות וחוסר היציבות שיש בענף זה בכל הנוגע למועסקים בו.

ג. רפואי:

בדומה למחקרם של קזה ושמיט (Keeze & Shmitz, 2014) גם במחקר זה מצאתי הבדל משמעותי בנתונים על אחוז מקבלי הקצבאות הרפואיות בין שתי קבוצות המחקר השונות. הבדל זה עשוי להעיד כאמור הן על כך שמצב רפואי רעוע מנבא קבלה של צו כינוס והן כי קבלת צו הכינוס מנבאת מצב רפואי רעוע. בקבוצת הטיפול אחוז מקבלי הקצבאות הרפואיות עומד על 11.9% לעומת 5.3% בלבד בקבוצת הבקרה. כאשר מתמקדים בגילאים 40-50 בשתי הקבוצות הפער מצטמצם מעט ועומד על 12.7% מקבלי קצבאות רפואיות בקבוצת הטיפול לעומת 7.5% בקבוצת הבקרה. את חומרת הבעיה הרפואית המתאימה לאחוזי הנכות או לפגיעה ביכולת האדם לעבוד אני מזהה במחקרי בעזרת הסכומים שהנדגמים בכל אחת מהקבוצות מקבלים (אתר ביטוח לאומי, קביעת אחוז הנכות הרפואית). נמצא כי ממוצע הקצבאות הרפואיות בשנה גדול יותר בקרב קבוצת הטיפול,

דבר שעשוי להעיד על אירועים רפואיים חמורים יותר שחוו מקבלי צו הכינוס יחסית לשאר האוכלוסייה. בגילאי 40-50 נמצא כי סכום הקצבאות השנתיות הממוצע גבוה יותר בקבוצת הטיפול בכמעט 10% יחסית לקבוצת הבקרה, ואילו בכל הגילאים ההפרש עומד על 6.4% יותר בקבוצת הטיפול מאשר בקבוצת הבקרה.

ד. מגורים:

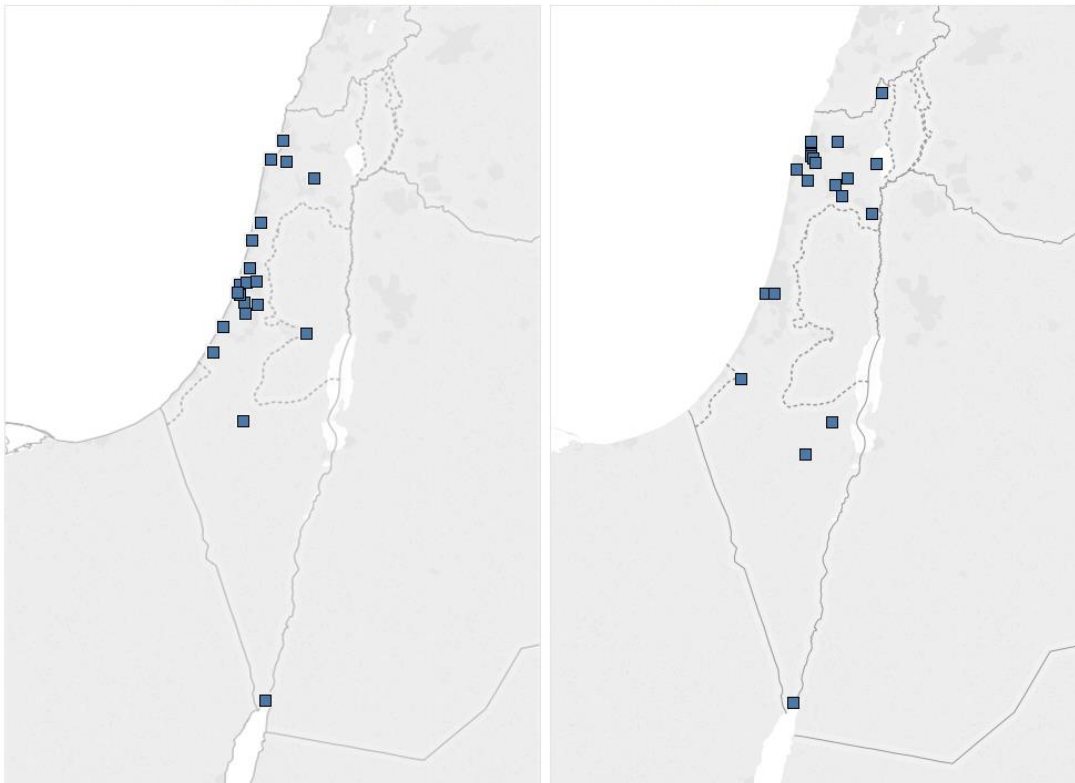
בחלק זה בחרתי לנתח את מקום המגורים של מקבלי צו הכינוס. בחנתי את כתובת המגורים ברמת הרשות המקומית ואלו הממצאים שהתקבלו:

תרשים 3 – התפלגות גיאוגרפית של פושטי הרגל בישראל

התפלגות גיאוגרפית של פושטי רגל

20 היישובים עם הכי הרבה פושטי רגל

20 היישובים עם הכי הרבה פושטי רגל ל-אלף תושבים

כאשר בוחנים את הרשויות המקומיות שבהן מתגוררים מקבלי צו הכינוס, מקבלים תוצאה צפויה של הרשויות המקומיות הגדולות בישראל (המפה השמאלית בגרף). כלומר, ככל שהאוכלוסייה גדולה יותר – כך נצפה לראות יותר פושטי רגל. אך כדי לבחון לעומק את הרשויות המקומיות השתמשתי במדד יחסי – מספר מקבלי צו כינוס לעומת מספר

תושבים (המפה הימנית בגרף). מבדיקה זו עלה כי אלו הן 20 הרשויות המקומיות שבהן יחס מקבלי צו הכינוס למספר התושבים הוא הגבוה ביותר בישראל:

לוח 6 – רשויות מקומיות עם מספר פושטי הרגל הגבוה ביותר ביחס לכמות התושבים

פושטי רגל/אוכלוסייה (1000)	יישוב
48.538	אילת
30.325	נצרת עלית
28.567	בת ים
28.467	טבריה
27.436	עכו
27.258	קריית שמונה
26.944	בית שאן
26.682	ערד
26.21	קריית ביאליק
25.437	דימונה
25.234	קריית ים
24.863	אזור
24.841	מגדל העמק
24.841	מג'ד אל-קרם
24.238	עפולה
23.993	שדרות
22.983	קריית מוצקין
22.739	טירת הכרמל
22.339	קריית אתא
22.172	דליית אל כרמל

אפשר לראות כי אילת היא הרשות שבה מספר מקבלי צו הכינוס הוא הגבוה ביותר – 4.85% מתושביה קיבלו צו כינוס (48.5 מקבלי צו כינוס לכל 1,000 תושבים). ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם הנתונים שפורסמו על ידי רשות האכיפה והגבייה (דוח שנתי של רשות האכיפה והגבייה, 2015), שפרסמה כי כמות החייבים הגבוהה ביותר ביחס לכמות התושבים היא בעיר אילת, והיא עומדת על כ-17% חייבים מכלל האוכלוסייה. ייתכן שההסבר לכך שהעיר אילת מדורגת באופן שלילי כזה נובע מהעובדה שהעסקים בעיר מבוססים על תיירות עונתית המשתנה בהתאם לאופנה, למצב הביטחוני ולתחרות מתמדת. אחרי אילת ממוקמות ברשימה ערי פריפריה נוספות. ממצא זה יכול להעלות את ההשערה כי בערים אלו המרחק מהמרכזים הפיננסיים-חברתיים של ישראל משפיעים על חוסן העסקים ועל הכלכלה העירונית, וכי בערים קטנות יש פחות הזדמנויות עסקיות המאפשרות לעסק כושל להמציא את עצמו מחדש ולשנות תחום עיסוק. הרשויות בעלות

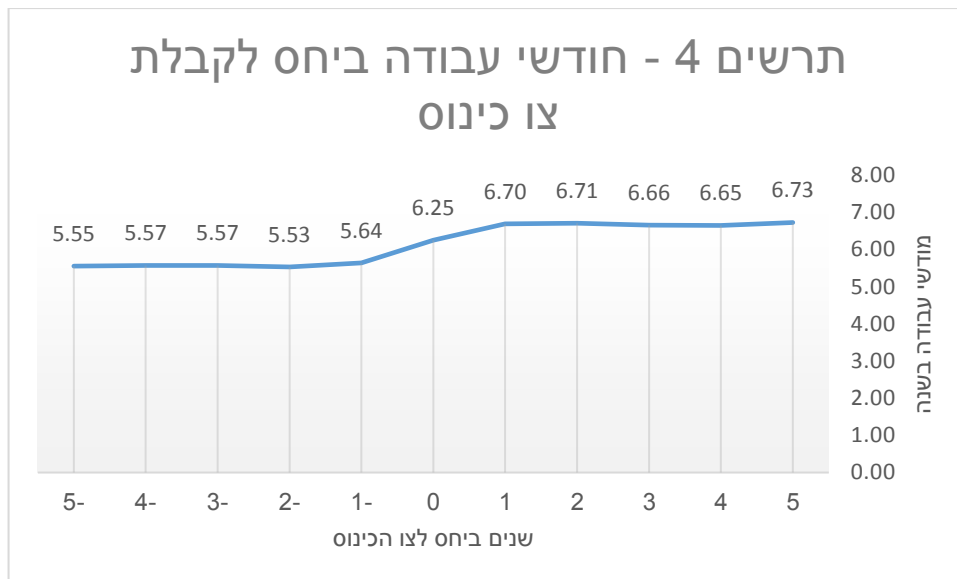
מספר מקבלי צו הכינוס הנמוך ביותר ביחס למספר התושבים הן ירושלים עם 4.6 מקבלי צו כינוס לאלף תושבים, אלעד עם 5.7, בית שמש עם 5.8, מודיעין-מכבים-רעות עם 6.2 ובני ברק עם 6.3. ניתן לראות כי ערים אלו הן חרדיות ברובן ומזוהות עם קהילות ועזרה הדדית גבוהה בין תושביהן, מה שעשוי לתמוך בהשערה שקהילות ועזרה הדדית ביישוב יכולות למנוע משברים כלכליים ופשיטות רגל. גרוס ושוללס (Gross & Souleles, 2002) וכהן ודויגן (Cohen-Cole & Duygan-Bump, 2008) מצאו קשר הפוך, שלפיו גידול במספר פושטי הרגל נובע ממצב של קהילות סלחניות למצב של פשיטת רגל ולחוב. קשר זה יכול לתמוך בנתונים שהוצגו על ידי רשות האכיפה והגבייה ביחס לכמות החריגה של תושבים בעלי חובות באילת, ולעודד מחקרי המשך מעמיקים בסוגיות אלו.

עוד בחנתי במסגרת עבודה זו את תדירות החלפת מקום המגורים הממוצעת בין שנה לשנה (האם בשנה מסוימת הנדגם גר במקום שונה יחסית לשנה שלפניה) בשתי קבוצות המחקר ברמת היישוב. מצאתי כי נדגם בקבוצת הטיפול עובר בממוצע 0.78 יישובים במהלך תקופת המדגם, ולעומת זאת נדגם מקבוצת הבקרה עובר 0.38 בלבד, כלומר הפרש של יותר מפי שניים במעברי יישובים בקרב פושטי הרגל לעומת אוכלוסיית ישראל. נתון זה עולה בקנה אחד עם כמות הגירושים הגבוהה בקבוצת הטיפול, כפי שהצגתי קודם לכן. ממצאיהם של קמפסון ועמיתיה (Kempson et al., 2004) ושל דיו (Dew, 2011), באשר לקשר בין כניסה לחוב לבין שינויים במקום המגורים עולים בקנה אחד עם ממצאי פרק זה.

סטטיסטיקה תיאורית לקבוצת הטיפול בלבד:

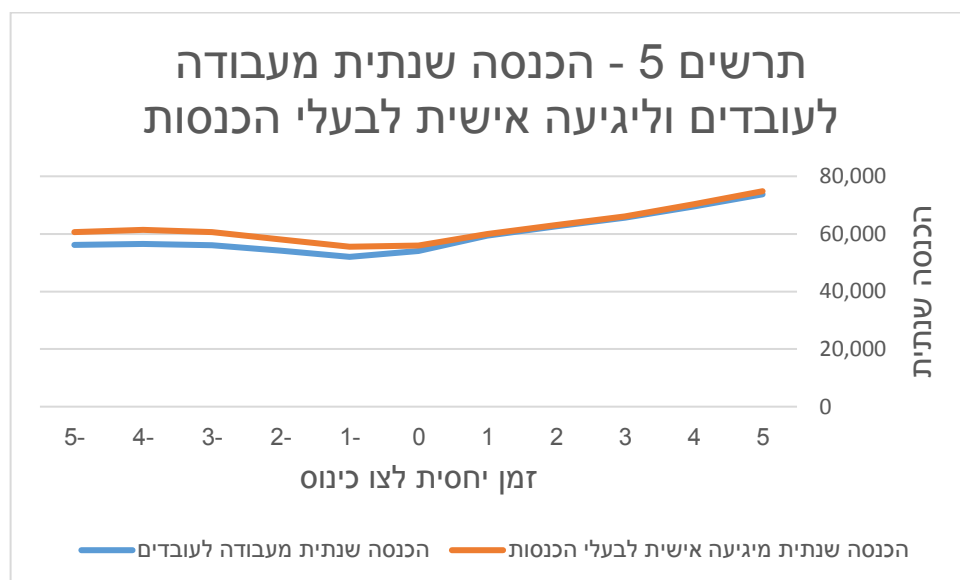
בפרק זה בחרתי להציג ממצאים בולטים בניתוח של קבוצת הטיפול בלבד. אופן הניתוח נעשה בהתאמה לשנת קבלת צו הכינוס לכל נדגם בקבוצת הטיפול, בחמש שנים שלפני קבלת הצו ובחמש שנים שלאחר מכן.

א. כלכלי-תעסוקתי:

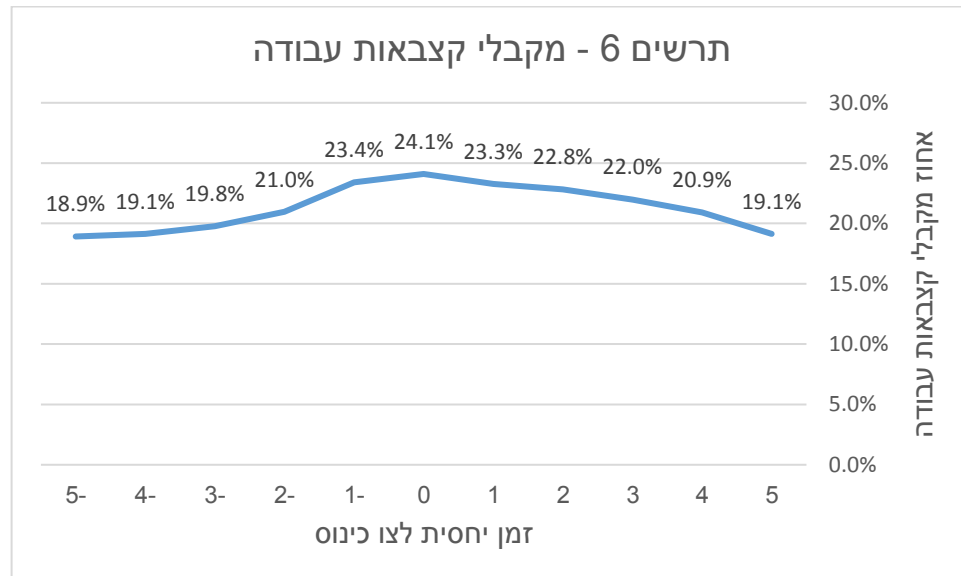
ממוצעים שנתיים לפי זמן יחסית לצו כינוס – כל הגילאים

בתרשים זה אפשר לראות את ממוצע התפלגות חודשי העבודה לאורך התקופה שלפני קבלת צו הכינוס ואחריה. מהממצאים עולה כי בתקופה שלפני קבלת צו הכינוס, עד לשנה אחת קודם, פושטי הרגל מאוכלוסיית הטיפול עובדים פחות מאשר בתקופה שלאחר קבלת צו הכינוס. עוד אפשר לראות כי בשנה שלפני קבלת צו הכינוס מתחילה מגמה של גידול בחודשי העבודה לשנה פושטי הרגל.

ממוצעים שנתיים לפי זמן יחסית לצו כינוס – שקלים במונחי 2015 – כל הגילאים

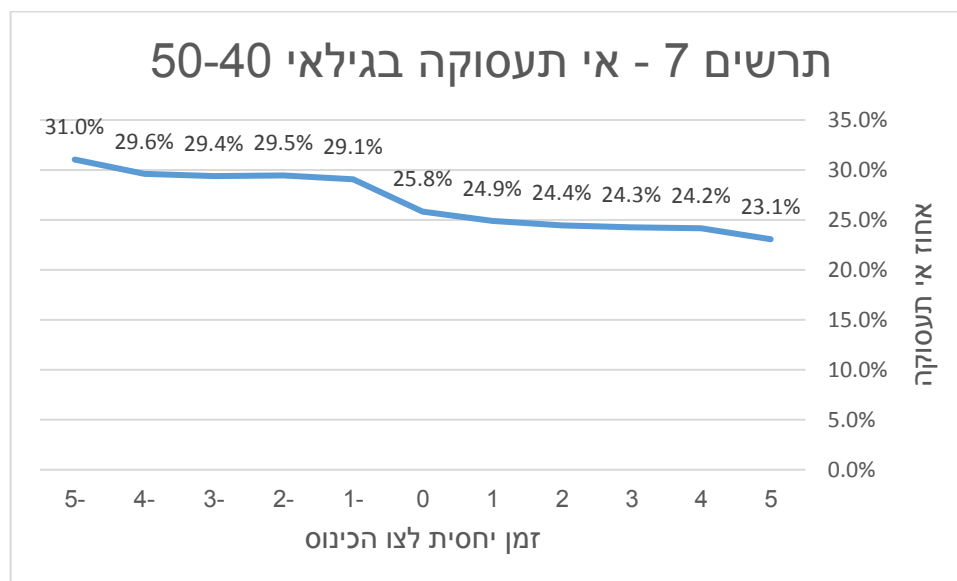
בתרשים זה אפשר לראות כי ההכנסה השנתית מעבודה לעובדים ומיגיעה אישית לבעלי הכנסות בקבוצת הטיפול יורדת בתקופה של עד שנה לפני קבלת הצו כינוס ועולה באופן רציף בתקופה שלאחר מכן.

שיעורים לפי זמן יחסית לצו כינוס – כל הגילאים

כנגד שני התרשימים האחרונים (4 ו-5), אפשר לראות בתרשים זה (6), הבוחן את אחוז מקבלי קצבאות העבודה לאורך תקופת קבלת צו הכינוס, מגמה הפוכה: בתקופה הקרובה לקבלת צו הכינוס פושטי הרגל נשענים על קצבאות העבודה (עלייה מ-18.9% עד ל-24.1% בשנת קבלת צו הכינוס), ולאחר שנת קבלת צו הכינוס חלה ירידה בכמות פושטי הרגל שמקבלים קצבאות עבודה. נתון זה מתאים לממצאי התרשימים הקודמים, שבהם ראינו כי ההכנסה וכמות חודשי העבודה פועלים בצורה הפוכה – אם פושט הרגל לא מועסק והכנסתו קטנה, הסבירות שיקבל קצבת עבודה גדלה, ולהפך.

בתרשים 7 בדקתי את אחוז הלא מועסקים (שלא עבדו כלל) לאורך תקופת פשיטת הרגל:

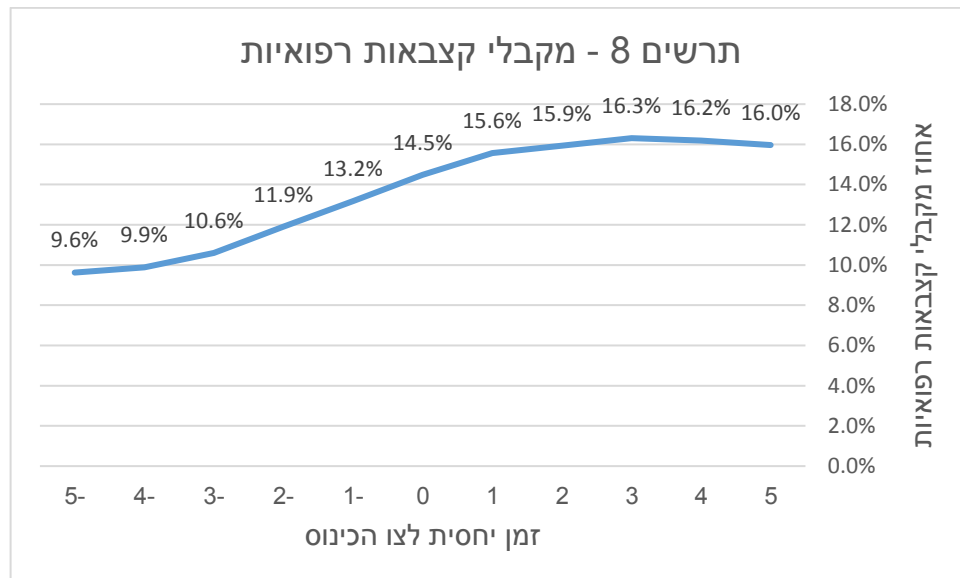

שיעורים לפי זמן יחסית לצו כינוס – גילאי 50-40

נתונים אלו, המראים שיפור הולך ומתמיד מאז קבלת הצו כינוס בהכנסה, בחודשי העבודה ובאחוז התעסוקה של פושטי הרגל, עולים בקנה אחד עם מחקרו של דיו (Dew, 2011), אשר טוען כי היקלעות לחוב עשויה להוביל להגדלת כמות שעות העבודה של החייב, מכיוון שהוא ינסה להגדיל את הכנסתו כדי להחזיר את חובותיו. השיפור והירידה החדה עוד יותר באחוז אי התעסוקה של פושטי הרגל מהשנה הראשונה שלפני צו הכינוס מחזקים עוד יותר השערה זו. ככל הנראה, גם לאור הממצאים הקודמים, השנה שלפני קבלת צו הכינוס היא שנת מפנה ביחס החייב אל חובותיו, והיא כוללת צעדים פרקטיים כדי לנסות לצאת מהמשבר הכלכלי שאליו הוא נקלע. יש לבחון נתון זה גם לאור ההשלכות הנובעות מההגבלות שחלות על פושט הרגל לפי החוק הישראלי, כמו צווי עיכוב ועיקול נכסים. הגבלות אלו כוללות הכנסות שהוא מקבל או רכב שברשותו, ולעיתים עשויות למנוע ממנו את האפשרות לחזור לעבוד, לדוגמה אם אינו יכול לעבוד בלי שיהיה ברשותו רכב ועוד. שאלות אלו יועמדו למבחן לנוכח תנאי החזרת החוב ושמירתו, מנגנוני הענישה העומדים לרשות הזוכים במשפט הישראלי ושאלת הכדאיות והיכולת של פושט הרגל לחזור לתעסוקה לאחר שנקלע למשבר הכלכלי (Ramsay, 1999, 2007, 2012).

ב. רפואי:

בתרשים 8 בחנתי את אחוז מקבלי הקצבאות הרפואיות בקרב קבוצת הטיפול של פושטי הרגל:

שיעורים לפי זמן יחסית לצו כינוס – כל הגילאים

מהנתונים אפשר לראות בבירור את הגידול באחוז מקבלי הקצבה בקרב פושטי הרגל לאורך כל התקופה שלפני קבלת צו הכינוס ואחריה. בתקופה הקודמת לקבלת צו הכינוס העלייה חדה יותר, מ-9.6% חמש שנים לפני קבלת צו הכינוס ועד ל-14.5% בשנת קבלת צו הכינוס. זוהי עלייה של 51% שמשמעותה אלפי מקבלי קצבאות רפואיות נוספים. לאחר מכן ממשיכה המגמה אך בשיפוע קטן יותר, ומגיעה עד ל-16.2% ארבע שנים לאחר קבלת צו הכינוס. ממצאים אלה יכולים לתמוך בממצאיהם של קזה ושמיט (Keeze & Shmitz, 2014), הטוענים כי החמרה רפואית אצל אדם מנבאת כניסה לחוב.

חלק 2 – ניבוי קבלת צו כינוס

כיוון שהמשתנה התלוי הוא בינארי, המודל הסטטיסטי העיקרי שהרצתי הוא רגרסיה לוגיסטית מן הצורה: $Pr(y = 1|X) = \frac{e^{X\beta}}{1+e^{X\beta}}$, כאשר $y=1$ כאשר הפרט נמצא בהליך כינוס (כלומר, כל עוד לא בוטל הליך פשיטת הרגל או לא הגיע לסיומו עם קבלת צו פשיטת רגל) ו-0 בכל מקרה אחר. X הוא וקטור המשתנים המסבירים הכולל: הכנסה, פנסיה, קצבת עבודה, קצבה רפואית, גיל, מספר ילדים, מצב משפחתי, לאום, מין, הגירה, ענף תעסוקה וכן אפקטים קבועים של שנה ומחוז. β הוא

וקטור המקדמים שנאמדו בעזרת הרגרסיה. המודל הלוגיסטי הוא לא-לינארי, ולכן האפקט השולי של משתנה מסוים על ההסתברות להיות בהליך כינוס אינו שווה למקדם הרגרסיה. לכן, במודלים לוגיסטיים אני מדווח בנוסף למקדמי הרגרסיה גם אפקטים שוליים ממוצעים (Average Marginal Effect – AME) ויחסי סיכויים (Odds ratios – OR). ה-AME עבור משתנה כלשהו (למשל: גבר) משתמש בערכי האמת של כל המשתנים האחרים בכל תצפית – פעם אחת כאשר מתייחסים לכל התצפיות כגברים ופעם שנייה כנשים. כך מקבלים הסתברות חזויה עבור כל התצפיות. לאחר מיצוע וחיסור מקבלים פרמטר יחיד המאפיין את השינוי בהסתברות להיות בהליך כינוס עבור גברים. היתרון בשיטה זו הוא שמשתמשים בו בנתוני אמת ולא כופים ערך ספציפי כלשהו (למשל ממוצע או חציון) על שאר המשתנים שאותם מחזיקים קבוע. יתרון נוסף הוא שעתה יש לנו אפקט שולי יחיד עבור כל משתנה. זהו מדד של סיכון מוחלט (אבסולוטי) שניתן לפרשו ישירות כעלייה בנקודות אחוז. כך למשל אם ה-AME של גבר הוא 0.01 המשמעות היא כי לגברים יש נקודת אחוז יותר סיכוי להיות בהליך כינוס מאשר לנשים.

ה-OR של משתנה מסוים (למשל: גבר) הוא יחס הסיכויים של גבר לעומת אישה להיות בהליך כינוס. סיכוי מוגדר כהסתברות לקבל 1 לחלק להסתברות לקבל 0. למשל, הסיכוי של גבר להיות בהליך כינוס הוא שיעור הגברים הנמצאים בהליך זה לעומת שיעור הגברים שאינם בהליך זה. יחס הסיכויים הוא חלוקת הסיכוי של גבר לסיכוי של אישה להיות בהליך כינוס. כיוון שהסיכוי הוא לינארי באקספוננט, ה-OR אינו תלוי בערכים של המשתנים האחרים במודל וניתן לפרשו ישירות כמו מקדם של רגרסיה לינארית. זהו מדד של סיכון יחסי, כך ש $OR=1$ עבור גברים משמעו שההסתברות של גברים ונשים להיות בהליך כינוס שווה. $OR=3$ משמעותו כי לגברים יש פי שלושה, או 200% יותר, סיכון להיות בהליך כינוס מאשר נשים, ו- $OR=0.5$ משמעותו כי לגברים יש חצי או 50% פחות סיכון להיות בהליך כינוס מאשר נשים.

אם כן, ה-AME וה-OR מאפשרים לחשב הן את העלייה בסיכון מוחלט (אבסולוטי) עבור כל משתנה והן את הסיכון היחסי. בתופעות נדירות יחסית באוכלוסייה כמו קבלת צו כינוס, הסתברות הבסיס לקבל צו כינוס יכולה להיות נמוכה מאוד ואף מטעה. אם לגברים יש סיכון אבסולוטי של 3%, הוא יכול להתפרש כסיכון קטן ולא משמעותי, אך אם הסיכון של נשים (הבסיס) הוא 1%, אזי עלייה בסיכון אבסולוטי של 2 נקודות אחוז משמעותה סיכון יחסי (OR) גבוה פי שלושה. דיווח שתי התוצאות הללו מאפשר לי לדון הן בסיכונים יחסיים והן בסיכונים מוחלטים.

בהצגת הרגרסיה בחרתי שלא להציג את כל תקופת חמש השנים שקדמה לצו הכינוס אלא להתמקד בשתי נקודות: חמש השנים לפני קבלת צו הכינוס והשנה הסמוכה לפני קבלתו, מכיוון שהמגמות זהות וברצוני להקל על קריאת הנתונים ועל הצגתם.

לוח 7 – רגרסיה לוגיסטית לניבוי קבלת צו כינוס

logit - Baseline model with IC controls						
Dependent Variable: Type:	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
	ln Kinos (t+5)			ln Kinos (t+1)		
	Coefficients	AMEs	Odds Ratios	Coefficients	AMEs	Odds Ratios
Earned income (10k)	-0.0379*** (0.000610)	-0.00457	0.963*** (0.000588)	-0.0704*** (0.000690)	-0.00566	0.932*** (0.000643)
Income from pensions (10k)	-0.0950*** (0.00401)	-0.0115	0.909*** (0.00365)	-0.118*** (0.00374)	-0.00945	0.889*** (0.00333)
Work allowance	0.146*** (0.00860)	0.0177	1.157*** (0.00995)	0.290*** (0.00765)	0.0233	1.336*** (0.0102)
Medical allowance	0.00846 (0.0110)	0.00102	1.008 (0.0111)	0.100*** (0.00910)	0.00806	1.106*** (0.0101)
Age	0.195*** (0.00161)	0.00135	1.215*** (0.00195)	0.215*** (0.00162)	0.00110	1.240*** (0.00200)
Age ²	-0.00228*** (0.0000185)		0.998*** (0.0000185)	-0.00228*** (0.0000174)		0.998*** (0.0000174)
Kids number	0.0218*** (0.00184)	0.00264	1.022*** (0.00188)	0.0301*** (0.00165)	0.00242	1.031*** (0.00170)
<u>Marital status:</u>						
Married	0.242*** (0.0107)	0.0271	1.273*** (0.0136)	0.263*** (0.0106)	0.0190	1.301*** (0.0138)
Divorced	0.617*** (0.0120)	0.0772	1.853*** (0.0222)	0.674*** (0.0113)	0.0554	1.962*** (0.0223)
Widow	0.354*** (0.0270)	0.0411	1.425*** (0.0384)	0.414*** (0.0229)	0.0314	1.512*** (0.0347)
Jewish	-0.0159* (0.00914)	-0.00192	0.984* (0.00899)	0.0847*** (0.00871)	0.00671	1.088*** (0.00948)
Male	0.436*** (0.00683)	0.0518	1.547*** (0.0106)	0.464*** (0.00649)	0.0366	1.591*** (0.0103)
New-Immig	-0.235*** (0.0160)	-0.0269	0.791*** (0.0126)	-0.740*** (0.0244)	-0.0489	0.477*** (0.0116)
Vetem-Immig	-0.0610*** (0.00828)	-0.00735	0.941*** (0.00779)	-0.0928*** (0.00745)	-0.00744	0.911*** (0.00679)
Constant	-7.130*** (0.0337)			-10.59*** (0.0466)		
Year FE	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Mahoz FE	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
N	867616			1462067		

* גם ענפי התעסוקה נבחנו במסגרת רגרסיה זו, אך במטרה להקל על התצוגה הם יופיעו בנספח 4 בסוף העבודה.

הרגרסיה כאמור נבנתה עם שני משתני fixed effects – משתנה גאוגרפי ברמת המחוז ומשתנה השנה, כדי להסיר את ההשפעה של אותם מאפיינים קבועים בזמן ולאפשר לנו להעריך את ההשפעה נטו של המנבאים על המשתנה התלוי, בלי להתייחס למקום מגורים או לשנה. נוסף על כך,

המשתנים מצב משפחתי, לאום, מין ועלייה הם משתנים קטגוריים והם נמדדים ביחס למשתני הבסיס רווק, לא יהודי, גבר ולא עולה ("צבר") בהתאמה.

מתוצאות הרגרסיה ניתן לראות את הממצאים האלה:

א. סוציולוגי: הרגרסיה כוללת את גילו של הפרט ואת גילו בריבוע, כדי שאוכל לבחון קשר לא

לינארי בין גיל לבין ההסתברות לקבלת צו כינוס. מהרגרסיה עולה כי לגיל יש השפעה חיובית ואילו לגיל בריבוע יש השפעה שלילית, כך שההסתברות הגבוהה ביותר להתחיל הליך כינוס לאחר חמש שנים היא בגיל 42.7. האפקט השולי הממוצע מראה כי ככל שאדם מבוגר יותר, ההסתברות שלו להתחיל הליך כינוס לאחר חמש שנים עולה ב-0.1 נקודות אחוז. הסבירות לקבל צו כינוס יורדת בקרב עולים לעומת מי שאינו עולה ("צבר"). ההסתברות שגברים יקבלו צו כינוס לעומת נשים היא פי 1.5. עוד נמצא כי ככל שלאדם יש יותר ילדים, הסבירות לקבל צו כינוס עולה. גודה (Goode, 2012) הזכיר במאמרו את הקושי של הורים הנקלעים לחוב לטפל בילדיהם. מכאן עולה כי לילדים יכולה להיות השפעה ניכרת על קבלת צו כינוס, כפי שנמצא בממצאי מחקרי בדומה למחקרם של אנדרלוני וונדון (Anderloni & Vandone, 2008), נמצא כי המצב המשפחתי משפיע על כניסת אדם לחוב ולפשיטת רגל. המצב המשפחתי נבחן ברגרסיה זו ביחס לרווק כקטגוריית בסיס. נמצא כי נישואים, אלמנות וגירושים מנבאים קבלת צו כינוס. הנתון המשמעותי ביותר נמצא אצל הגרושים: ההסתברות לקבל צו כינוס חמש שנים לאחר גירושים עומדת על פי 1.85 לעומת רווקים, ופי 1.96 שנה לאחר גירושים. הסבירות שאדם שהתאלמן יקבל צו כינוס בשנים שלאחר מכן גבוהה גם כן ביחס לרווקים, ועומדת על פי 1.42 חמש שנים לפני קבלת הצו ופי 1.51 שנה לפני קבלת הצו.

ב. כלכלי-תעסוקתי: כצפוי, ככל שההכנסה עולה, בין אם מיגיעה אישית (המשתנים הכספיים

הם ביחידות של 10,000 – כלומר עלייה של יחידה אחת בהכנסה משמעותה עלייה של 10,000 שקלים) ובין אם מהכנסה פנסיונית, ההסתברות לקבל צו כינוס בשתי נקודות הזמן, חמש שנים לפני קבלת הצו ושנה לפני כן יורדת. ממצאים אלו עולים בקנה אחד עם מחקריהם של אנדרלוני וונדון (Anderloni & Vandone, 2008), בן גלים ולנינג (Ben Galim & Lanning, 2010), דרדן ועמיתיה (Dearden et al., 2012) ורמסאי (Ramsay, 1999), שמצאו קשר ישיר בין רמת ההכנסה ומשכורות לבין כניסת משק בית לחוב ופשיטת רגל. מצאתי כי קצבת העבודה מנבאת בקשר חיובי את ההסתברות לקבל צו כינוס, הן חמש שנים לפני קבלת הצו והן שנה לפני. שנה לפני קבלת הצו ה-Odds Ratio עומד על

1.336, כלומר ההסתברות לקבל בעוד שנה צו כינוס גדולה ב-33.6 אחוזים (כאשר כל שאר המשתנים קבועים) אצל אדם המקבל קצבת עבודה אל מול אדם שלא מקבל קצבת עבודה. מבחינת ענפי התעסוקה, המשתנה הבולט ביותר הוא סדר G – מסחר סיטוני וקמעוני, שבו נמצא כי כאשר אדם עובד בסדר זה, הסבירות שלו לקבל צו כינוס בשנה שלאחר מכן גדולה פי 1.871 מקטגוריית הבסיס, של מי שלא הועסק כלל. ענף התעסוקה הבטוח ביותר הוא ענף U – ארגונים וגופים חוץ-מדינתיים. ההסתברות של מי שעסק בענף זה לקבל צו כינוס בשנה שלאחר מכן עומדת על 51.7% לעומת מי שלא הועסק כלל.

ג. רפואי: בדומה לממצאיהם של קזה ושמיט (Keeze & Shmitz, 2014) כי החמרה במצב הרפואי של האדם מנבאת כניסה לחוב, כך גם במחקרי נמצא כי קבלת קצבאות רפואיות מנבאת קבלת צו כינוס חמש שנים לפני קבלת הצו ושנה לפני קבלת הצו.

ד. אינטראקציות: הרצתי את המודל לעיל גם עם אינטראקציות כדי לזהות אם קיים אפקט נוסף לשילוב בין משתני המצב המשפחתי והקצבאות.

לוח 8 – אינטראקציה למשתנים המנבאים קבלת צו כינוס

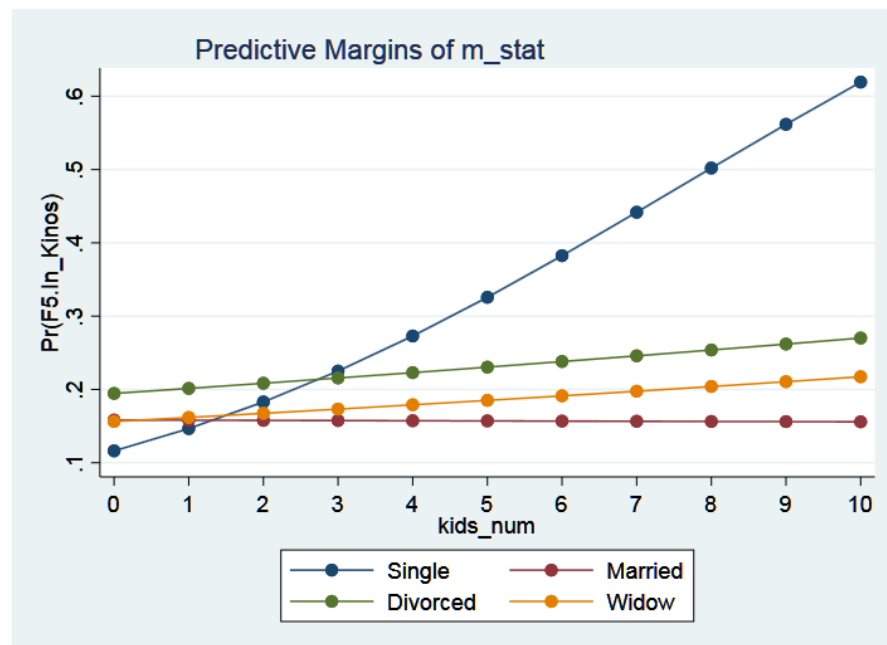
Dependent Variable: Type:	logit - Interactions									
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
	In Kinos (t+5)					In Kinos (t+1)				
	Coefficients	Coefficients	Coefficients	Odds ratios	Odds ratios	Coefficients	Coefficients	Coefficients	Odds ratios	Odds ratios
Marital status:										
Married	0.385*** (0.0116)	0.326*** (0.0115)	0.228*** (0.0110)	1.386*** (0.0159)	1.256*** (0.0139)	0.446*** (0.0119)	0.380*** (0.0118)	0.264*** (0.0112)	1.302*** (0.0146)	1.403*** (0.0587)
Divorced	0.659*** (0.0155)	0.774*** (0.0132)	0.640*** (0.0125)	2.169*** (0.0287)	1.897*** (0.0237)	0.805*** (0.0145)	0.888*** (0.0128)	0.733*** (0.0121)	2.081*** (0.0252)	3.265*** (0.150)
Widow	0.370*** (0.0420)	0.454*** (0.0286)	0.364*** (0.0286)	1.574*** (0.0450)	1.439*** (0.0411)	0.501*** (0.0353)	0.551*** (0.0243)	0.432*** (0.0245)	1.540*** (0.0377)	1.962*** (0.199)
Kids number	0.288*** (0.00877)			1.120 (0.0863)						
Work allowance		0.113 (0.0771)				0.301*** (0.00763)				
Medical allowance			-0.0567 (0.0736)		0.945 (0.0695)			0.0396*** (0.00905)		
Married X Kids number	-0.290*** (0.00889)					-0.281*** (0.00753)				
Divorced X Kids number	-0.240*** (0.00954)					-0.250*** (0.00804)				
Widow X Kids number	-0.243*** (0.0133)					-0.250*** (0.0111)				
Married X Work allowance		0.0221 (0.0779)		1.022 (0.0797)			0.172** (0.0683)		1.188** (0.0812)	
Divorced X Work allowance		-0.131* (0.0785)		0.877* (0.0689)			-0.0564 (0.0687)		0.945 (0.0649)	
Widow X Work allowance		0 (.)		1 (.)			0 (.)		1 (.)	
Married X Medical allowance			0.0964 (0.0751)		1.101 (0.0826)			0.127** (0.0592)		1.135** (0.0672)
Divorced X Medical allowance			-0.0268 (0.0762)		0.974 (0.0741)			-0.0562 (0.0599)		0.945 (0.0566)
Widow X Medical allowance			0 (.)		1 (.)			0 (.)		1 (.)
Control Variables	Yes	Yes	Yes			Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Year FE	Yes	Yes	Yes			Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Mahoz FE	Yes	Yes	Yes			Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
N				867616					1462067	

בטבלה שלעיל ניתן לראות מספר אינטראקציות שנבחנו. האינטראקציה הראשונה, בין מצב משפחתי למספר ילדים, בוחנת את ההשערה כי ילד נוסף משפיע באופן שונה על

ההסתברות לקבל צו כינוס עבור גרושים לעומת נשואים, אלמנים ורווקים. האינטראקציה השנייה בוחנת את ההשערה כי מצב משפחתי בשילוב קצבת עבודה משפיעים באופן שונה על ההסתברות לקבל צו כינוס. האינטראקציה השלישית, של מצב משפחתי בשילוב קצבה רפואית, בוחנת את ההשערה ששילוב של מצב רפואי עם סטטוס משפחתי משפיעים על ההסתברות לקבל צו כינוס. בשתי האינטראקציות האחרונות בחנתי לדוגמה מה הסיכון היחסי של גרוש שמקבל קצבאות רפואיות לעומת רווק שאינו מקבל קצבאות רפואיות, ושל גרוש שמקבל קצבאות עבודה לעומת רווק שאינו מקבל קצבאות עבודה. כפי שניתן לראות בטבלה, מקדמי האינטראקציה אינם מובהקים סטטיסטית ולכן אני דוחה השערות אלה. כלומר, לפי הממצאים שלי אין הבדל בהשפעה של קבלת קצבאות עבודה או קצבאות רפואיות על ההסתברות לקבל צו כינוס במצבים המשפחתיים השונים.

כיוון שמשנתנה הילדים הוא משתנה רציף, עדיף לנתח את תוצאות האינטראקציות בין מצב משפחתי למספר ילדים באופן גרפי. בגרף הבא ניתן לראות בציר Y את ההסתברות לקבל צו כינוס בעוד חמש שנים.

לוח 9 – אינטראקציה מצב משפחתי ומספר ילדים לניבוי קבלת צו כינוס בעוד 5 שנים

נמצא כי האינטראקציה בין מספר ילדים לבין מצב משפחתי כמנבאת קבלת צו כינוס דומה בין שהורצה כמנבאת חמש שנים לפני קבלת צו הכינוס או שנה לפני קבלתו, ועל כן הצגתי רק את אחת מהן, של חמש שנים. הסתברות הבסיס לקבל צו כינוס (ציר אנכי) נמוכה ביותר

אצל הרווקים ולאחר מכן, בסדר עולה, אצל הנשואים, האלמנים ולבסוף אצל הגרושים. אם בודקים את מספר הילדים (ציר אופקי), מגלים כי לאחר הילד השני ומעלה ההסתברות זהה יחסית בין הרווקים, הנשואים והאלמנים, ואילו רק לאחר הילד השלישי ההסתברות לקבל צו כינוס גבוהה יותר אצל הרווקים מאשר אצל הגרושים.

באינטראקציה נוספת שהורצה בחנתי את הקשר בין מצב משפחתי לבין מחוז כמנבאים קבלת צו כינוס חמש שנים לפני קבלתו ושנה לפני קבלתו. מפני שבמודל זה יש פרמטרים רבים (פרמטר אחד לכל מחוז ולכל מצב משפחתי וכן פרמטר לכל שילוב אפשרי שלהם, פחות קטגוריות הבסיס), אני מציג את ההסתברות החזויה מן המודל בכל אחת מהקומבינציות האפשריות:

logit - Interactions Mahoz		
	(1)	(2)
Depndent Variable: In Kinos (t+5)	In Kinos (t+5)	In Kinos (t+1)
Type:	AMEs	
Single*Jerusalem	7.0%	4.6%
Single*North	13.5%	8.0%
Single*Haifa	13.8%	8.8%
Single*Center	11.2%	7.2%
Single*Tel-Aviv	15.0%	9.8%
Single*South	14.6%	8.9%
Single*Yesha	6.2%	4.0%
Married*Jerusalem	10.0%	6.1%
Married*North	17.2%	10.9%
Married*Haifa	16.5%	11.0%
Married*Center	14.7%	9.6%
Married*Tel-Aviv	17.7%	11.3%
Married*South	15.0%	9.6%
Married*Yesha	12.1%	7.5%
Divorced*Jerusalem	18.2%	11.6%
Divorced*North	20.9%	13.6%
Divorced*Haifa	21.2%	14.4%
Divorced*Center	20.0%	13.3%
Divorced*Tel-Aviv	24.2%	16.2%
Divorced*South	18.3%	12.1%
Divorced*Yesha	20.3%	13.4%
Widow*Jerusalem	11.9%	7.9%
Widow*North	17.1%	11.7%
Widow*Haifa	18.3%	12.7%
Widow*Center	15.8%	10.4%
Widow*Tel-Aviv	21.3%	13.7%
Widow*South	15.6%	9.8%
Widow*Yesha	9.5%	9.0%
Control Variables	Yes	Yes
Year FE	Yes	Yes
Mahoz FE	Yes	Yes
N	867616	1462067

ניתן אפוא לראות כי ההסתברות הגבוהה ביותר לקבל צו כינוס בכל אחד מהמצבים המשפחתיים השונים היא במחוז תל אביב ולאחר מכן בחיפה (מלבד במקרה שמדובר ברווק). המחוז בעל ההסתברות הנמוכה ביותר לקבל צו כינוס בכל אחד מהמצבים המשפחתיים השונים הוא ירושלים ואחריו יהודה ושומרון. ההסתברות הגבוהה ביותר לקבל צו כינוס בכל אחד מהמחוזות השונים היא במצב משפחתי של גרוש ולאחר מכן של אלמן, ואילו המצב המשפחתי בעל ההסתברות הנמוכה ביותר לקבל צו כינוס בכל אחד מהמחוזות השונים היא במצב משפחתי של רווק ולאחר מכן של נשוי. מנתונים אלו אפשר

לראות בבירור את השפעת המצב המשפחתי על סיכוייו של האדם לקבל צו כינוס. גירושם הם המנבא העיקרי לקבלת צו כינוס, לעומת רווקות שבה הסיכוי לקבלו הוא הנמוך ביותר. ברצוני לחזק את ההשערה שהעליתי קודם לכן לגבי אזור המגורים, ולציין כי הדבר עשוי להיות מושפע הן ממחירי הדיור והן מהקהילות. ככל שהיישוב שבו האדם מתגורר קהילתי יותר – כמו יישובים ביהודה ושומרון או בערים החרדיות, כפי שעלה מהנתונים שהוצגו קודם לכן על כמות פושטי הרגל בכל יישוב, הסבירות לפשוט רגל יורדת. מחקרם של גרוס ושוללס (Gross & Souleles, 2002) וכחן ודויגן (Cohen-Cole & Duygan, 2008) כבר מצאו שלקהילה יש השפעה גדולה על כמות פושטי הרגל, ולכן יש מקום למחקר המשך בנושא היכולת של קהילות בישראל למנוע משברים כלכליים במשקי הבית.

חלק 3 – השפעת קבלת צו הכינוס

בחלק זה בחנתי את ההשפעה של קבלת צו הכינוס על האדם ואת יכולת הניבוי לקבלו. הורצה רגרסיה לינארית LPM רגילה (ols), כאשר המשתנה הבלתי תלוי הוא אם הנדגם נמצא בתקופה של הליך צו כינוס. נדגמים מקבוצת הטיפול קיבלו את הספרה 1 בתקופות שבהן היו בסטטוס קבלת צו כינוס. כלומר, כל עוד לא בוטל הליך פשיטת הרגל או לא הגיע לסיומו עם קבלת צו פשיטת רגל, יקבל הנדגם את הספרה 1. בתקופות שבהן לא היה הנדגם בסטטוס קבלת צו כינוס, הוא יקבל את הספרה 0, בדומה לקבוצת הבקרה. את ההשפעות של צו כינוס על המשתנים השונים נבחן בטווח זמן של שנה ממועד סיום סטטוס צו הכינוס וחמש שנים לאחר סיומו.

בהתאמה לסקירת הספרות, המשתנים התלויים שנבחנו הם מספר ילדים, מצב משפחתי, מוות, סך הכנסה מיגיעה אישית, סך ההכנסה מפנסיה, קצבאות עבודה וקצבאות רפואיות. המשתנים התלויים והשינויים שחלו בהם נבחנו במהלך חמש השנים שלאחר קבלת צו הכינוס. הרגרסיה הורצה מספר פעמים, כאשר בכל פעם נבחר משתנה תלוי אחר מבין המשתנים התלויים.

לוח 11 – רגרסיה לינארית לניבוי השפעות קבלת צו כינוס על אדם

LPM - Kinos predictor								
Depndent Variable:	(1) Death (t+5)	(2) Divorced (t+5)	(3) Medical allowance (t+5)	(4) Work allowance (t+5)	(5) Death (t+1)	(6) Divorced (t+1)	(7) Medical allowance (t+1)	(8) Work allowance (t+1)
In kinos	0.000761* (0.000439)	0.0735*** (0.00236)	0.0137*** (0.00188)	0.00704*** (0.00212)	0.00139*** (0.000204)	0.104*** (0.00112)	0.0276*** (0.000883)	0.0528*** (0.00103)
Earned income (10k)	-0.0000202*** (0.00000774)	-0.00281*** (0.0000414)	-0.00345*** (0.0000330)	-0.00309*** (0.0000372)	0.00000516 (0.00000567)	-0.00272*** (0.0000311)	-0.00374*** (0.0000243)	-0.00334*** (0.0000283)
Income from pensions (10k)	-0.000601*** (0.0000433)	-0.00781*** (0.000232)	-0.00243*** (0.000186)	-0.00448*** (0.000210)	-0.000541*** (0.0000298)	-0.00771*** (0.000164)	-0.00188*** (0.000129)	-0.00485*** (0.000150)
Work allowance	0.00105*** (0.000231)	0.130*** (0.00123)	-0.0141*** (0.000990)		0.00111*** (0.000165)	0.132*** (0.000903)	-0.0496*** (0.000713)	
Medical allowance	0.00599*** (0.000291)	0.0527*** (0.00156)		-0.105*** (0.00141)	0.00686*** (0.000197)	0.0584*** (0.00108)		-0.0972*** (0.000991)
Age	-0.00194*** (0.0000252)	0.0232*** (0.000119)	0.0149*** (0.000107)	0.0152*** (0.000121)	-0.00198*** (0.0000182)	0.0218*** (0.0000892)	0.0145*** (0.0000781)	0.0145*** (0.0000912)
Age^2	0.0000292*** (0.000000272)	-0.000233*** (0.00000133)	-0.000146*** (0.00000116)	-0.000174*** (0.00000130)	0.0000273*** (0.000000189)	-0.000204*** (0.000000942)	-0.000135*** (0.000000811)	-0.000156*** (0.000000945)
Kids number	-0.000611*** (0.0000459)	-0.00716*** (0.000234)	0.00268*** (0.000197)	0.00901*** (0.000222)	-0.000531*** (0.0000324)	-0.0110*** (0.000169)	0.000944*** (0.000140)	0.0108*** (0.000163)
<u>Marital status:</u>								
Married	0.00373*** (0.000247)		-0.0661*** (0.00106)	-0.0446*** (0.00119)	0.00421*** (0.000178)		-0.0657*** (0.000769)	-0.0481*** (0.000898)
Divorced	0.00359*** (0.000299)		-0.00681*** (0.00128)	0.0743*** (0.00145)	0.00383*** (0.000213)		-0.0169*** (0.000919)	0.0720*** (0.00107)
Widow	0.0150*** (0.000533)		-0.0610*** (0.00228)	-0.0501*** (0.00258)	0.0140*** (0.000362)		-0.0696*** (0.00156)	-0.0598*** (0.00182)
Jewish	-0.000709*** (0.000216)	0.139*** (0.00115)	0.00143 (0.000925)	-0.0308*** (0.00104)	-0.000284*** (0.000156)	0.124*** (0.000852)	-0.000312 (0.000674)	-0.0225*** (0.000786)
Male	0.00193*** (0.000152)	-0.00950*** (0.000807)	0.0410*** (0.000650)	-0.0230*** (0.000733)	0.00141*** (0.000110)	-0.0130*** (0.000598)	0.0349*** (0.000474)	-0.0279*** (0.000553)
New-Immig	-0.000191 (0.000345)	0.00841*** (0.00185)	-0.0146*** (0.00148)	0.0297*** (0.00167)	-0.000383 (0.000284)	-0.0108*** (0.00156)	-0.0170*** (0.00123)	0.0438*** (0.00143)
Vetern-Immig	-0.00102*** (0.000201)	0.00400*** (0.00108)	0.00319*** (0.000864)	0.00283*** (0.000975)	-0.00115*** (0.000142)	0.00630*** (0.000782)	0.00536*** (0.000614)	0.00864*** (0.000716)
Constant	0.0251*** (0.000514)	-0.425*** (0.00266)	-0.218*** (0.00219)	-0.138*** (0.00248)	0.0279*** (0.000397)	-0.425*** (0.00211)	-0.225*** (0.00171)	-0.148*** (0.00200)
Year FE	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Mahoz FE	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
N	867616	867616	867616	867616	1462067	1462067	1462067	1462067
R2	0.0381	0.116	0.0541	0.0744	0.0394	0.124	0.0590	0.0851

הרגרסיה כאמור נבנתה עם שני משתני fixed effects – משתנה גאוגרפי ברמת המחוז ומשתנה השנה, כדי להסיר את ההשפעה של אותם מאפיינים קבועים בזמן ולאפשר לנו להעריך את ההשפעה נטו של המנבאים על המשתנה התלוי, בלי להתייחס למקום מגורים או לשנה. נוסף על כך, המשתנים מצב משפחתי, לאום, מין ועלייה הם משתנים קטגוריים והם נמדדים ביחס למשתני הבסיס רוק, לא יהודי, גבר ולא עולה ("צברי") בהתאמה.

את המשתנים המוסברים מצב משפחתי, קצבת עבודה וקצבה רפואית לא בדקתי ביחס עם עצמם כמשתנה מסביר מכיוון שאיני בוחן תהליך אוטו-רגרסיבי. אם בתקופה מסוימת הייתי גרוש, הסבירות שאהיה גרוש בהמשך חיי תהיה גבוהה מאוד, וכך יכולה להיווצר בעיה של מתאם סדרתי. כמו כן, שינויים אלו אינם רלוונטיים לשאלות המחקר שלי. אם הייתי מוסיף אותם למודל כל כוח ההסבר שלו היה מתכנס למשתנים אלו.

מתוצאות הרגרסיה ניתן לראות את הממצאים האלה:

המשתנים התלויים שיצאו מובהקים¹⁰ הם מוות, גירוש, קצבה רפואית וקצבת עבודה.

¹⁰ הרצתי במקביל את המשתנים במודל לוגיסטי, ושם המשתנים שיצאו מובהקים הם מוות בחמש השנים שלאחר קבלת צו הכינוס וקצבת עבודה בשנה שלאחר קבלת צו הכינוס. מצאתי כי ההסתברות למוות בחמש השנים שלאחר צו הכינוס גבוהה ב-23% יותר ממי שאין לו צו כינוס (Odds Ratios).

א. סוציולוגי: נמצא כי קבלת צו כינוס מנבאת שאדם יהיה גרוש בעוצמה של 0.104 ושל 0.0735 בתקופה של שנה וחמש שנים לאחר קבלת צו הכינוס, בהתאמה. עוצמת ההשפעה של קבלת צו כינוס על משתנה הגירוש גבוהה ביחס לכל שאר המשתנים במודל. קמפסון ועמיתיה (Kempson et al., 2004) ודיו (Dew, 2011, 2008) מצאו כי כניסת משק בית לחוב גורמת לעלייה ניכרת במספר הגירוש ולתחושת אי שביעות רצון מחיי הזוגיות, מה שעולה בקנה אחד עם ממצאי מחקרי¹¹. יתר על כן, גודה (Goode, 2012) מצא כי יש פגיעה ישירה בילדי החייבים משום שההורים מתקשים להיות זמינים פיזית ונפשית עבור ילדיהם, מה שעלול להוביל גם לגירושם עקב המשבר הכלכלי שנוצר.

ב. כלכלי-תעסוקתי: נמצא כי קבלת צו כינוס מנבאת קבלת קצבת עבודה בעוצמה של 0.0528 ושל 0.00704 בתקופה של שנה וחמש שנים לאחר קבלת צו הכינוס, בהתאמה. ממצא זה עולה בקנה אחד עם מחקרה של קמפסון ועמיתיה (Kempson et al., 2004) אשר מצאו קשר, אם כי חלש, בין כניסת משקי בית לחוב לבין שינויים במקום העבודה ובאופי העבודה ופיטורים.

ג. רפואי: נמצא כי קבלת צו כינוס מנבאת קבלת קצבה רפואית בעוצמה של 0.0276 ושל 0.0137 בתקופה של שנה וחמש שנים לאחר קבלת צו הכינוס, בהתאמה. ממצאים אלו תואמים את המחקרים השונים בתחום, אשר מצאו כי בעקבות המצוקה הנפשית שבה מצויים החייבים חלה פגיעה פיזית בבריאותם, המתבטאת בלחץ דם גבוה, בהשמנה ובכאבי גב (Drentea & Lavrakas, 2000; Keese & Shmitz, 2014; Ochsmann et al., 2013; Sweet et al., 2009), וכמו כן את הממצאים של קלוסובה ובורגרד (Kalousova & Burgard, 2013), אשר טוענים כי מצבו הבריאותי של החייב עלול רק להחמיר. החוקרים מצאו כי בעקבות המשבר הכלכלי שאליו נקלע החייב אין באפשרותו לשלם את הוצאות הבריאות הכבדות, ולכן אינו מסוגל לטפל בבעיותיו ולהחלים.

ד. מוות: נמצא כי קבלת צו כינוס מנבאת מוות בעוצמה של 0.00139 ושל 0.000761 בתקופה של שנה וחמש שנים לאחר קבלת צו הכינוס, בהתאמה. אמנם העוצמה חלשה יחסית לשאר המשתנים במודל, אך ניבוי מוות תלוי מן הסתם בפרמטרים רבים, ולכן העובדה שהמודל מצא שפשיטת רגל מנבאת מוות ושנתון זה מובהק מעידה רבות על הקשר שבין האירועים.

¹¹ במחקרי בחנתי האם הנדגם יהיה גרוש בתקופה שלאחר קבלת צו כינוס. לא ערכתי בדיקה מדויקת יותר הבוחנת את ההסתברות להתגרש לאחר קבלת צו כינוס. בבדיקה כזו הייתי צריך להוריד הרבה תצפיות של נדגמים שכבר היו גרושים לפני קבלת צו הכינוס. לכן, ממצאי המחקר שלי יכולים להצביע על כך שאנשים שמקבלים צו כינוס הם אנשים שמתגרשים יותר, אך לא בהכרח כמנבא ישיר לגירושם.

ממצא זה דומה לממצאי מחקרים קודמים, שלפיהם כניסה לחוב הובילה במקרים רבים לדיווח על פגיעה בבריאות הכללית, על לחץ דם גבוה ועל דיכאון, ואף הובילה במקרים חריגים למוות (Sweet et al., 2013), וכמו כן שיש קשר בין מצב חוב לנטיות אובדניות ואף לשיעור גדול של מתאבדים חייבים, יותר משיעורם באוכלוסייה הכללית (Meltzer et al., 2011, Yip et al., 2007).

6. דיון בממצאים

א. סוציולוגי:

בחלק התיאורי המחקר משיב על השאלה מי הם פושטי הרגל בישראל ומאפשר לבצע השוואה של נתונים לקבוצת הבקרה המייצגת את אזרחי ישראל. נמצא כי לעומת שאר אזרחי ישראל פושטי הרגל מבוגרים יותר ואחוז הגברים מהם גבוה באופן ניכר מאחוז הנשים (63.6% גברים), לעומת חלוקה יחסית שווה בין גברים לנשים בקרב אזרחי ישראל (48.7% גברים). ההסתברות של גברים לקבל צו כינוס לעומת נשים עומדת על פי 1.5.

החסבר להפרש הגילאים בין קבוצות המחקר השונות ולתוצאות הרגרסיה שמצאה כי ככל שאדם מבוגר יותר כך יורדת הסבירות לקבל צו כינוס הוא בבסיס בניית הנתונים. קבוצת הבקרה נבנתה כאמור כמדגם מייצג של כלל אזרחי ישראל שמעל לגיל 18. בשנותיו הבוגרות הראשונות של האדם (מעל לגיל 18 בישראל) סביר להניח שהוצאותיו והתחייבויותיו נמוכות, ולכן גם מספר פושטי הרגל בגילאים אלו יהיה נמוך. הנחה זו מסבירה את פער הגילאים בין שתי קבוצות המחקר (פער שניתן לו מענה במסגור בחינה סטטיסטית של גילאי 40-50 בלבד ובהרצת רגרסיה שבוחנת משתנה זה). לעומת זאת, אחוז הגברים הגבוה שנמצא בקרב אוכלוסיית פושטי הרגל עשוי לנבוע בחלקו מהטענה המשפטית שבקרב משפחות רבות נכסי המשפחה נרשמים תחת הבעל ולא תחת האישה (12-06-7264 פלונים נ' אלמונים). מצד שני, המשפט הישראלי יודע לתת מענה לנושים לגבי פרצה זו ולהכיר בנכס שנרשם על שם אחד מבני הזוג כשייך לשני בני הזוג וכנכס שחלה עליו חזקת השיתוף (פסק דין ה"פ 335/9 אילוז נ' אילוז). לכן, יכול להיות שלעניין הרישום בישראל יש השפעה על כמות הנכסים הנרשמים תחת הגבר במשפחה, אך החקיקה בישראל יכולה לפסוק לחזקת שיתוף בנכסים ולאזן עניין זה בכל הקשור לפשיטת הרגל. סבור אני כי אין לנושא השפעה רבה על אחוז הגברים בקרב פושטי הרגל, אך בהחלט ייתכן שמחקר נוסף, אשר יבחן את השימוש בסעיף חזקת השיתוף בפסיקה בישראל, יוכל להבהיר ולברר את רמת ההשפעה שיש לחוק בישראל על סיווג מין פושטי הרגל.

כאשר בוחנים את מצבם המשפחתי של פושטי הרגל בישראל נראה כי הנתון המשמעותי ביותר הוא שיעור הגירוש. בקבוצת הטיפול המייצגת את פושטי הרגל נמצא כי 28% חוו גירוש לעומת 8% בלבד בקבוצת הבקרה המייצגת את אוכלוסיית ישראל. כאשר

מתמקדים בגילאי 40-50 בשתי הקבוצות המספרים עומדים על 35% שחוו גירושים בקבוצת הטיפול לעומת 13% בלבד בקבוצת הבקרה.

נתונים חריגים אלו עולים בקנה אחד עם המחקרים הבולטים בתחום (Anderloni & Vandone, 2008), המצביעים על כך שמשבר כלכלי הכולל פשיטת רגל הוא אירוע מהותי המשפיע על חוזקו של התא המשפחתי ועל יכולתם של בני הזוג להמשיך בחיי הנישואים. המחקר בחן נתון זה במספר אופנים, הן בהשפעת גירושים על קבלת צו כינוס והן בהשפעת קבלת צו כינוס על גירושים.

ברגרסיית הניבוי לקבלת צו כינוס נמצא כי סטטוס נשוי, אלמן וגרוש מנבאים קבלת צו כינוס – כלומר לשלוש קבוצות אלו יש הסתברות גבוהה יותר להיכנס להליך צו כינוס מאשר לרווקים. הנתון המשמעותי ביותר נמצא אצל הגרושים: ההסתברות של גרוש לקבל צו כינוס גבוהה בכמעט פי שניים מאשר אצל רווק (חמש שנים לאחר הגירושים עומדת על פי 1.85 לעומת רווקים, ושנה לאחר הגירושים על פי 1.96). הסבירות שאדם שהתאלמן יקבל צו כינוס בשנים שאחרי פטירת בן או בת הזוג גבוהה גם כן ביחס לרווקים, ועומדת על פי 1.42 חמש שנים לפני קבלת הצו ו-1.51 שנה לפני קבלת הצו.

ברגרסיית ההשפעה של פשיטת רגל על האדם מצאתי כי קבלת צו כינוס מנבאת שאדם יהיה גרוש בתקופה של שנה לאחר קבלת צו הכינוס וחמש שנים אחריה. ממצא זה מאשש את ממצאי מחקרם של קמפסון ועמיתיה (Kempson et al., 2004) ושל דיו (2008, 2011), אשר מצאו כי כניסת משק בית לחוב גורמת לעלייה ניכרת במספר מקרי הגירושים ולתחושת אי שביעות רצון מחיי הזוגיות. מכאן ניתן לראות גם את הקשר הסימולטני האפשרי בין פשיטת רגל ובין גירושים, כאשר כל אחד מהם מהווה הן סיבה והן מסובב. אחד הייחודים של מחקרי הוא השימוש בנתוני אורך, שאפשר לי לבחון הן את ההשפעה של גירושים על קבלת צו כינוס והן את ההשפעה של קבלת צו כינוס על גירושים, מבלי שהסימולטניות ביניהם תוביל לתוצאות מוטות. עם זאת חשוב לומר כי מחקרי אינו יכול לבחון את ההטיה שעשויה להיות לעניין הגירושים מהצד המשפטי. כאמור, אחת הסיבות האפשריות להחלטת בני זוג להיפרד עשויה לנבוע מהבחינה החוקית והכלכלית ולא בגלל הרעת יחסיהם. החלטה כזו עשויה להתקבל על ידי בני הזוג בעת משבר כלכלי כדי לשמור על חלק מנכסיהם שלא יועברו לזוכים. מחקרי אינו בוחן נושא זה לעומק. ייתכן שאעררך מחקר המשך מעמיק שיבחן את הסיכון שיש לכספם של הנושים אל מול רמת המענה של החקיקה בישראל לסיכון שבגירושי בני הזוג החייבים.

אני סבור שבדומה לממצאי מחקרו של גודה (Goode, 2012), שתוארו בפרק הממצאים, ממצאי מחקרי מאוששים השערה זו, שבעקבות משבר כלכלי ישנה פגיעה ישירה בילדי החיילים. ובדומה לכך, האינטראקציה של גירויים עם גידול במספר הילדים מנבאת אירוע פשיטת רגל.

מבחינת מספר הילדים נמצא כי ככל שלאדם יש יותר ילדים הסבירות לקבל צו כינוס עולה. נתון זה בשילוב אחוז הגברים ושיעור הגירויים הגבוה בקרב פושטי הרגל יכולים להסביר מדוע הוצאות נוספות על מזונות ילדים עלולות להוביל לשיעורי פשיטת רגל גבוהים. מלבד ההוצאות הישירות הגבוהות על הילדים, קמפסון ועמיתיה (Kempson et al., 2004) מצאו גם כי אצל הורים יחידים, ללא בן זוג, היו שיעורי השינויים בתעסוקה בעקבות כניסה לחוב גדולים יותר מאשר אצל הורים החיים עם בן זוג. מסקנת מחקרם יכולה להצביע על כך שגם בקרב פושטי הרגל בישראל שילוב הפרמטרים אצל אנשים גרושים עם ילדים, שנקלעים לחוב ולהליך פשיטת רגל, מוביל לשינויי תעסוקה גדולים יותר. לא בחנתי זאת כמשתנה תלוי באחד המודלים, אך ייתכן שבחינה כזו תעלה בקנה אחד עם ממצאי מחקרי כי בקרב פושטי הרגל שינויי התעסוקה והחלפת מקומות התעסוקה גבוהים יותר מאשר אצל שאר אוכלוסיית ישראל (פי שניים). מחקרי המשך עשויים לאשש או לדחות נקודה מעניינת זו, שכאמור לא נבחנה תחת המודלים במחקר.

ב. כלכלי-תעסוקתי:

כאמור, אחוז הגברים בקרב פושטי הרגל גבוה משמעותית מאחוז הנשים – 63.6% גברים, לעומת חלוקה שווה יחסית בין גברים לנשים בקרב האוכלוסייה הישראלית – 48.7% גברים. בשנת 2016 הפער בהכנסה החודשית הממוצעת בין גברים לנשים בישראל עמד על 34.6% לטובת הגברים (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2016). במדינת ישראל ובכל מדינות ה-OECD אחוז ההשתתפות של גברים בכוח העבודה גדול יותר מזה של נשים (OECD, 1990-2016). בשנת 2016 אחוז ההשתתפות של נשים בכוח העבודה בישראל עמד על 59.4% לעומת 69.1% אצל הגברים (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2016). למרות נתונים אלו מצא מחקרי כי פושטי הרגל משתכרים פחות משאר האוכלוסייה הישראלית – פי 1.7 בממוצע של הכנסה שנתית לכל הגילאים ופי 2.15 בהשוואת גילאי 40-50. כצפוי, משתנה ההכנסה נמצא מובהק כמנבא שלילי לקבלת צו כינוס. אמנם בנתונים הסטטיסטיים מצאתי כי החייב מגדיל את חודשי העבודה שלו ואת הכנסותיו לאחר אירוע

פשיטת הרגל, אך יכולות להיות סיבות רבות לשיפור כזה אצל החייב, ולא בחנתי לעומק ממצא זה תחת הרגרסיה לניבוי ההשפעה של פשיטת רגל.

נמצא כי ככל שהכנסתו של אדם עולה, כך יורדת הסבירות לפשיטת רגל. ממצאי המחקר מצביעים על כך שההכנסות השנתיות מעבודה של פושט הרגל נמצאות במגמת ירידה עד לשנה שלפני קבלת צו הכינוס, ולאחר מכן פושט הרגל מגדיל את הכנסותיו השנתיות מעבודה באופן מגמתי בכל שנה. על כן, ניתן אפוא לפסול את האפשרות שפושט הרגל מוגבל ביכולתו להגדיל את שכרו, והגידול בשכר נובע בעיקרו ממגמה שבה פושט הרגל מגדיל את שעות עבודתו. נתון זה אף עשוי לרמוז על כך שפושט הרגל מבין את מצבו הכלכלי הרעוע רק בסמוך לקבלת צו הכינוס, והבנה זו מניעה אותו לפעול להגדלת שכרו השנתי. ממוצע חודשי התעסוקה בשנה בגילאי 40-50 בקרב אוכלוסיית פושטי הרגל עומד על 9.63 חודשים בשנה. לעומת זאת, ממוצע חודשי התעסוקה בקרב הקבוצה המייצגת את אוכלוסיית ישראל עומד על 11.04 חודשים בשנה (ההשוואה על בסיס נדגמים שעובדים לפחות חודש אחד בשנה). בהתאם לנתוני השכר, גם כמות חודשי העבודה של פושט הרגל עולה בממוצע החל מהשנה שלפני קבלת צו הכינוס. העלייה הגבוהה ביותר מתרחשת בשנה שלפני קבלת צו הכינוס ועד לקבלת צו הכינוס. בשנה זו מגדיל פושט הרגל את חודשי העבודה השנתיים שלו מ-5.64 ל-6.25 בשנה. שיעור הלא מועסקים עומד על 28.4% בקרב קבוצת הטיפול לעומת 23.9% בלבד בקרב קבוצת הבקרה. נתונים אלו תומכים במחקרם של בן גלים ולנין (Ben Galim & Lanning, 2010) שסברו כי אחת הסיבות לרמת השכר הנמוכה יותר של פושטי הרגל אל מול שאר האוכלוסייה נובע מהיקף העבודה השנתי של פושטי הרגל. על כן אני סבור שלכמות שעות העבודה הנמוכות ולשכר הנמוך של פושטי הרגל יש השפעה מכרעת על הסבירות שיפשטו רגל. אף שמחקרי מצא כי חלה עלייה בכמות העבודה השנתית של פושטי הרגל בישראל בתקופה שלקראת פשיטת הרגל ואחריה, ממצא שיכול להעלות את ההשערה כי הדבר תלוי בפושט הרגל (שכאמור יכול להגדיל את שעות עבודתו, כפי שהוא אכן עושה בתקופה של שנה לפני קבלת צו הכינוס ולאורך השנים שאחריה), הנתונים המקבילים על גידול בקצבאות העבודה ובקצבאות הרפואיות, בשילוב הנתונים על שינויי תעסוקה גבוהים של פושטי הרגל, מבטלות להערכתך את ההשערה הזו וסותרות אותה. אף על פי שפושטי הרגל בישראל מצליחים להגדיל את היקף עבודתם לקראת אירוע פשיטת הרגל ואחריה, הם מתקשים למצוא עבודה יציבה בהיקף רחב. בהקשר זה, יש מקום למחקרים נוספים שיבחנו את ההשערה שהחייב ישנה את גישתו מכיוון שהוא יוכל לראות

את סיום החוב, וייתכן שהוא ינסה להשפיע על החלטת בית המשפט לקבל את בקשת פשיטת הרגל בעזרת ההוכחה לכך שעשה כל שביכולתו להחזיר את החוב. ייתכן שהחייב אף יסתפק בעבודות בשכר נמוך יותר ממה שקיווה לקבל בשנים שלפני קבלת הצו.

לאור ממצאי מחקרי, ולאור העובדה שההכרזה על פשיטת הרגל ברובם המוחלט של המקרים נעשית ביוזמת החייב (האפוטרופוס הכללי והכונס הרשמי, 2016), אני סבור כי בכל הקשור לשילוב פושט הרגל בשוק העבודה, ההכרזה היא צעד חיובי עבור פושט הרגל שמסייע לו להתחיל מחדש ללא חובות. לשינוי זה יכולות להיות השלכות רבות על יכולתו של החייב להגדיל את כמות שעות עבודתו והכנסותיו.

כאמור, בבחינת ענפי תעסוקה נמצא כי פושטי הרגל מחליפים יותר ענפי תעסוקה במהלך חייהם. נדגם מקבוצת הטיפול מחליף בממוצע 3.2 ענפי תעסוקה לעומת 2.16 בממוצע בלבד בקרב קבוצת הבקרה, במהלך תקופת המחקר. כלומר, פושט רגל מחליף ענפי תעסוקה פי 1.5 יותר מנדגם המייצג את אוכלוסיית ישראל. ממצא זה יכול לחזק את הנתון על חוסר יציבותו של פושט הרגל באשר לשכר ולכמות העבודה השנתיים, ובנוסף יכול להעיד על מאפיינים אישיים ותעסוקתיים הגורמים לכך שפושט הרגל מחליף ענפי תעסוקה רבים. שינויים אישיים כמו גירושים ומעברי דירה רבים עשויים גם הם להשפיע על מספר ענפי התעסוקה שפושט הרגל מחליף, כך שייתכן שנתון זה לא מושפע ישירות רק מהמשבר הכלכלי של פושט הרגל. נוסף על כך, כפי שתיארתי קודם לכן, פושט הרגל מגדיל את היקף עבודתו בשנה שלפני קבלת צו הכינוס, ולכן אני משער שפושט הרגל מוכן לעבוד בעבודות שלא היה מוכן לעבוד בהן עד להעמקת המשבר הכלכלי כדי לנסות להתאושש מהמשבר ולקבל הכרזה כפושט רגל. ענף התעסוקה שבו הפרש אחוז המועסקים הגדול ביותר בין שתי קבוצות המחקר הוא ענף הבניה. 32.12% מקבוצת פושטי הרגל הועסקו בענף זה לעומת 13.02% בלבד מקבוצת הבקרה. ייתכן שהפרש זה מרמז על התנודות וחוסר היציבות שיש בענף זה בכל הנוגע למועסקים בו.

בבחינת סכומי הפנסיה של פושטי הרגל אל מול אוכלוסיית ישראל מתבהר נתון נוסף שתומך בממצאים שהוצגו במחקר זה על כמות ההכנסות ושעות העבודה הנמוכות של פושטי הרגל ביחס לשאר האוכלוסייה. עבור כל הגילאים של פושטי הרגל רק 1.2% מקבלים פנסיה חודשית לעומת 6.1% בקרב כלל אוכלוסיית ישראל, הפרש של פי חמישה לטובת אוכלוסיית ישראל. בגילאי הזכאות לפנסיה הפערים ממשיכים להיות גבוהים: מעל לפי ארבעה הפרש בקבלת פנסיה חודשית בין אוכלוסיית ישראל לבין פושטי הרגל. ההכנסה

הפנסיונית השנתית הממוצעת בקרב פושטי הרגל נמוכה גם היא ועומדת על 65,068 ₪, לעומת 84,050 ₪ בקרב שאר אוכלוסיית ישראל, בכל הגילאים.

לעומת נתונים אלו נמצא כי שיעור חסרי כל הכנסה (הכנסה = יגיעה אישית, פנסיה, קצבאות עבודה וקצבאות רפואיות) בכל הגילאים עומד על 12.1% בקרב פושטי הרגל לעומת 23.1% בשאר האוכלוסייה. אחוז מקבלי קצבאות העבודה בקרב פושטי הרגל עומד על 20.8% לעומת 5.7% בלבד בקרב קבוצת הבקרה המייצגת את אזרחי ישראל. הנתון של קבלת קצבת עבודה נמצא מובהק ובקשר חיובי כמסביר פשיטת רגל, הן חמש שנים לפני קבלת הצו והן שנה לפני. שנה לפני קבלת הצו ההסתברות של אדם המקבל קצבת עבודה לקבל בעוד שנה צו כינוס גדולה ב-33.6 אחוזים לעומת אדם שלא מקבל קצבת עבודה (בהנחה שכל שאר המשתנים קבועים). נתון זה עשוי ללמד על מצבם של פושטי הרגל, שנזקקים לקצבת עבודה מכיוון שאינם יכולים לעבוד במשרה מלאה או להרוויח סכומי כסף משמעותיים.

ג. רפואי:

מהנתונים שהוצגו בפרק הממצאים ניתן לראות כי בקרב פושטי הרגל אחוז מקבלי הקצבאות הרפואיות עומד על 11.9% לעומת 5.3% בלבד בשאר אוכלוסיית ישראל. בגילאי 40-50 נמצא כי סכום הקצבאות השנתיות הממוצע גבוה יותר בקרב אוכלוסיית פושטי הרגל בכמעט 10% מאשר בקרב שאר אוכלוסיית ישראל, ואילו בבדיקה של כל הגילאים ההפרש עומד על 6.4% יותר בקרב פושטי הרגל מאשר באוכלוסיית ישראל. כלומר, בשילוב עם ממצאי הסעיף הקודם ניתן לומר שפושטי הרגל נזקקים לסיוע של קצבאות עבודה וקצבאות רפואיות בשיעור גבוה משמעותית משאר האוכלוסייה בישראל. עוד מצאתי כי בקרב פושטי הרגל יש מגמת עלייה באחוז מקבלי הקצבאות הרפואיות, בכל שנה מהתקופה שלפני קבלת צו הכינוס ועד לתקופה שלאחר קבלתו. חמש שנים לפני קבלת צו הכינוס שיעור מקבלי הקצבאות הרפואיות בקרב פושטי הרגל עומד על 9.6%, ואילו בשנת קבלת צו הכינוס הוא כבר עומד על 14.5%, כלומר עלייה של 51% שמשמעותה אלפי מקבלי קצבאות רפואיות נוספים בכל שנה. כשבודקים את ניבוי קבלת צו הכינוס מגלים כי קבלת קצבאות רפואיות מנבאת באופן חיובי את קבלת הצו, חמש שנים לפני קבלתו ושנה לפני קבלתו.

עוד נמצא כי קבלת צו כינוס מנבאת קבלת קצבה רפואית שנה וחמש שנים לאחר קבלת הצו. ממצאים אלו תואמים את המחקרים השונים בתחום (Drentea & Lavrakas, 2000;

Keese & Shmitz, 2014; Ochsmann et al., 2009; Sweet et al., 2013; Kalousova & Burgard, 2013), הסוברים כי בעקבות המצוקה הנפשית שהחייבים מצויים בה חלה פגיעה פיזית בבריאותם.

נראה כי ההשפעה של המצב הרפואי של החייב על מצבו הכלכלי, וכן ההשפעה של מצבו הכלכלי על מצבו הנפשי היא השפעה אקוטית וחזקה, לשני הכיוונים. לאור זאת, יש לבחון את הטיפול והסיוע שאנשים הנכנסים לחוב מקבלים מהמדינה. סיוע רפואי או הכוונה רפואית מוקדמת יכולים אולי לסייע להפחית את ההחמרה הרפואית במצבם של החייבים. כמו כן יש לבחון את אופן הטיפול והסיוע של המדינה למניעת חובות אצל הנזקקים לסיוע רפואי ולקצבאות רפואיות, כדי למנוע החמרה במצבו הכלכלי של האדם. ניתן אפוא לשער כי ההחמרה הרפואית מובילה אף לירידה ביכולת ובתפקוד של האדם בעבודתו, וירידה זו גוררת הפחתה במספר שעות העבודה ובשכרו של העובד, ועלולה להוביל למשבר כלכלי. מחקרי המשך יוכלו אף לבחון אם ההסבר להחמרת המצב הכלכלי של האדם לאחר אירוע רפואי נטוע בהוצאות רפואיות גבוהות בישראל, ומהכיוון השני, אם לאדם שחוזה משבר כלכלי אין אפשרות לטפל בבעיות הרפואיות שלו בזמן ובאופן יעיל, מה שמוביל להחמרה במצבו הרפואי. לשאלות אלו עשויות להיות השלכות רבות על הטיפול בחייבים ועל בחינת הרפואה הציבורית בישראל.

באשר למקרי מוות, בדומה לממצאי מחקרים קודמים (Sweet et al., 2013), נמצא כי קבלת צו כינוס מנבאת מוות בתקופה של שנה וחמש שנים לאחר קבלת צו הכינוס. מחקרי המשך יוכלו לבחון את סיבת המוות, מכיוון שמחקרים רבים בעולם מצאו קשר בין מצב חוב לנטיית אובדניות ואף לשיעור גדול של מתאבדים חייבים (Yip et al., 2007; Meltzer et al., 2011). מחקרים אלה יכולים להוביל ליצירת מדיניות סיוע לפושטי הרגל וליווי סוציאלי רפואי מטעם המדינה לנקלעים לחוב.

ד. מגורים:

בחלק זה מצאתי כי נדגם בקבוצת הטיפול עובר בממוצע 0.78 יישובים במהלך תקופת המדגם לעומת 0.38 מעברים בלבד בקבוצת הבקרה. כלומר, יש הפרש של יותר מפי שניים במעברי יישובים אצל פושטי הרגל לעומת כלל אוכלוסיית ישראל. הפרש זה יכול לעלות בקנה אחד עם שיעור הגירוש הגבוה בקרב פושטי הרגל, אשר עשוי להוביל לשינויים במקום המגורים.

בבחינה של ההתפלגות הגיאוגרפית של פושטי הרגל נמצא כי במרבית ערי הפריפריה בישראל שיעורי פשיטת הרגל הם הגבוהים ביותר. בין ערים אלו אפשר למצוא את אילת (4.8%), נצרת עילית (3%), בת ים, שחריגה במיקומה ובמרכזיותה (2.8%), טבריה (2.8%) ועכו (2.7%), ואחריהן קריית שמונה, בית שאן וערד. היישובים שבהם אחוז פושטי רגל הוא הנמוך ביותר ביחס לאוכלוסייה הם ירושלים (0.4%), אלעד (0.5%), בית שמש (0.5%), מודיעין-מכבים-רעות (0.6%) ובני ברק (0.6%). מנתונים אלו ניתן ללמוד כי למקום המגורים של האדם יש השפעה מכרעת על הסבירות שיהיה פושט רגל. בערי הפריפריה יש אחוז גבוה של פושטי רגל ביחס לאוכלוסייה לעומת הערים במרכז הארץ (להוציא את בת ים החריגה). נתון זה רצוי שייחקר במחקר מעמיק נוסף. חיבור הנתונים שכבר סקרנו כאן, אחוז התעסוקה, מספר חודשי העבודה הנמוך של פושטי הרגל, מעברים ושינויים של ענפי התעסוקה, יכול להעלות השערה כי חוזקה של הכלכלה המקומית של העיר, המתבטא בכמות משרות גבוהה, ביציבות מקומות העבודה וביכולתו של האדם להחליף עבודה ולמצוא עבודה חלופית במהירות, משפיעה מאוד על הסבירות שהאדם יפשוט רגל. שילוב הנתונים יכול ללמד מדוע בערי הפריפריה יש יותר פושטי רגל. לעומת זאת, הערים שבהן אחוז פושטי הרגל הוא הקטן ביותר הן ברובן ערים מרכזיות מבחינה גאוגרפית ובעלות אופי דתי-חרדי. ממצא זה מעלה השערה נוספת, כי למרקם החברתי בעיר ולמעורבות והסולידריות החברתית יש השפעה ניכרת על הסבירות לפשוט רגל, לדוגמה בשל כמות הגמ"חים (גמילות חסדים) כינוי לכמה מצוות ביהדות המחייבות עזרה לזולת בגופו ובממונו) והסיוע שיש בערים החרדיות בישראל. עם זאת, ייתכן גם שמראש תושבי יישובים אלו אינם עוסקים בפעילות עסקית לא-יציבה, ולכן הקשר הסיבתי הוא הפוך. השערה נוספת זו ראויה למחקר המשך.

בחינת האינטראקציה של המגורים עם המצב המשפחתי במחקר זה מראה בבירור את השפעת המצב המשפחתי על סיכוייו של האדם לקבל צו כינוס. גירושים הם המנבא העיקרי לקבל צו כינוס לעומת רווקות – סיכוייהם של הרווקים לקבל צו כינוס הם הנמוכים ביותר, בכל המחוזות. ההסתברות הגבוהה ביותר לקבל צו כינוס היא עבור גרוש מתל אביב ולאחר מכן אלמן מתל אביב וגרוש מחיפה, ואילו רווק מיהודה ושומרון הוא בעל ההסתברות הנמוכה ביותר, ולאחר מכן רווק מירושלים. נראה כי שינויים במצב המשפחתי כמו גירושים או התאלמנות, בשילוב יוקר מחירי הדיור ומרכזיותה של העיר, יכולים לנבא פשיטת רגל. נתונים אלו אינם עולים בקנה אחד עם מחקרים של מנדיקיני ופסקטורי

(Mendicino & Pescatori, 2004), שטענו כי דווקא כאשר מחירי הדירות עולים סיכויי החייב לפשוט רגל עשויים לרדת, מכיוון שנכסים פיזיים משמשים כבטוחה להלוואות וייתכן שבית המשפט יפסוק שלחייב יש בטוחה בעלת ערך רב יותר מההלוואה, ובכך יפחית את פעולות הגובים כנגד החייבים. פער זה בין המחקרים עשוי לנבוע אולי מאחוז הדירות השכורות במרכז בישראל. אם הדירות אינן שייכות לחייבים עצמם אלא לבעלי הדירות, הן אינן נמנות עם נכסי החייב. עם זאת, בישראל שיעור בעלות הדירות הוא מהגבוהים ב-OECD – קרוב ל-70% לעומת ממוצע של 63.2% ב-OECD (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2012). על כן, מחקר המשך עשוי לבחון את השאלה ואת הסיבות לממצאים שמצא מחקרי בנוגע לאינטראקציה שבין מצב משפחתי לבין מקום מגורים כמנבאת פשיטת רגל.

7. סיכום

מחקר זה והתובנות הנובעות ממנו מספקים אמירה ויחידוש רב לעולם המחקר בנוגע לפושטי הרגל בישראל. עם זאת, אסור שתובנות המחקר הזה ישמשו רק לצורך מחקרי. עליהן לשמש כלי להבנת הבעיה חברתית של פשיטות הרגל בישראל, לעיצוב הפתרונות הדרושים ולשינוי המדיניות והחקיקה בהתאם. במחקר זה נעשה שימוש לראשונה בכלי מחקר מתקדמים ובניתוחי ניבוי והשלכות של אירוע פשיטת רגל על האדם, תוך הצלבת נתונים שונים על פושטי הרגל בישראל ממספר משרדי ממשלה ורשויות. ככל שיתאפשר במחקרי המשך להצליב נתונים רבים יותר (כמו פרטים על הזוכים בתיקים, סכומי החוב וסוגי תיקי החוב של פושטי הרגל), כך גם יתאפשר להעמיק בנתונים ולהסיק מסקנות חשובות נוספות. תקוותי היא שמאמר זה יפתח את האפשרות הזו בפני חוקרים נוספים ויניע את יחידות המחקר במשרדי הממשלה העוסקים בפשיטות רגל לפעול לקידום המחקרים בנושא. במבוא לעבודה תיארתי את נושא פשיטת הרגל כ"פצצה מתקתקת" לאור השינויים בחוק והקמת מערכת לדירוג אשראי בישראל. איני חושב שאני מפריז בתיאור זה, מכיוון שהיחס של המדינה לבעלי חוב לא יכול להסתכם בזיהוי הלווים המסוכנים, בשירות המדינה לזוכה ובניסיונותיה לגבות עבורו את סכום החוב. איני חושב חלילה שהמדינה לא צריכה לדאוג לאינטרס זה של הזוכה, מכיוון שהאמון שיש לזוכים במדינה הוא בעל חשיבות גדולה ליציבות הכלכלה ולכמות העסקאות שבה, וכמו כן הוא מונע שימוש בשוק אפור ושחור לצורך הלוואות וגביית חובות, אך המחקר שלי מבהיר כי על המדינה להגביר את דאגתה לפושטי הרגל ולחייבים בישראל. בשנים האחרונות אמנם נעשו צעדים שמטרתם להקל על החייב, ובהם איחודי תיקים לחייב, הכרזה על חייב מוגבל באמצעים, ניהול תיקים באזור מגורי החייב, מבצעי סגירת חובות וחקיקה מקלה, אך לעניות דעתי לא די בכך ועל המדינה להבין ולהפנים במדיניותה את ההשפעות של פשיטת הרגל על האדם ועל סביבתו. כפי שהוכיח מחקר זה, פשיטת רגל גורמת לגירושם ולהעמקת המצב הכלכלי הרעוע של האדם, מובילה לשינויים ולחוסר יציבות בתחום התעסוקה, בהיקף התעסוקה ובשכרו של האדם ופוגעת בבריאותו עד כדי הגברת הסיכון למוות. יתרה מכך, ניתוח של המנבאים לכניסת אדם למצב של פשיטת רגל יכול להוביל למענה ולטיפול נכונים יותר מטעם המדינה ובכך להקטין את מספר פשיטות הרגל, שהרי התחלה של כניסה לחוב עלולה להתגלגל ככדור שלג ולהוביל למשבר ולחובות גבוהים יותר. סיוע מוקדם ומתאים מצד המדינה עשוי להפחית את כמות החייבים שיפשטו רגל וכמובן לחסוך כסף רב לזוכים, לחייבים ולמדינה בטיפול בפושט הרגל. מהמחקר עולה כי הגיל הממוצע לקבלת צו

כינוס הוא 44, וכך גם החציון. עוד עולה כי גירושם, גידול במספר הילדים וקבלת קצבה רפואית וקצבת עבודה מנבאים קבלת צו כינוס. אני סבור כי בסיוע נכון של המדינה ושינוי מדיניות ורגולציה כלפי אנשים בסיכון גבוה, כפי שמצא המודל במחקר, מספר פושטי הרגל בישראל עשוי לפחות. התאמה כזו יכולה לכלול סיוע של המדינה בליווי ובייעוץ כלכלי למתגרשים ולמקבלי קצבאות רפואיות או קצבאות עבודה. האוריינות הפיננסית והכישורים הפיננסים של הפרטים הם מהותיים ויכולים להשפיע רבות על החלטותיהם ועל הכניסה לחוב ועולים בקנה אחד עם ממצאי מחקרי, שמצא כי פושט רגל מחליף יותר ענפי תעסוקה וכי היקף תעסוקתו קטן באופן ניכר, ובהתאם לכך גם משכורתו. יתר על כן, המדינה יכולה לקדם סיוע משפטי וסוציאלי לזוגות בעלי ילדים שנכנסים לחובות עקב גירושם. במשק הישראלי בכלל ובמשפחות עם ילדים בפרט ההשפעות והעלויות של כניסה לחוב הינן גבוהות, ועל כן המדינה יכולה לקדם גם סיוע כלכלי בדמות הגדלת הקצבאות, הטבות או פתרונות כלכליים אחרים עבור אלו שנמצאים בקבוצת סיכון לפשיטת רגל, לפי הפרמטרים מהמודל במחקר. תוצאה של שינוי מדיניות זו והשקעה כלכלית נכונה מצד המדינה עשויה למנוע החמרה במצבם הכלכלי לכדי פשיטת רגל.

- Agarwal, S., Chomsisengphet, S., & Liu, C. (2011). **Consumer bankruptcy and default: The role of individual social capital.** *Journal of Economic Psychology*, 32(4), 632-650.
- Anderloni, L., & Vandone, D. (2008). **Households over-indebtedness in the economic literature.** *Universit'a degli Studi di Milano Working Paper*, 46.
- Ando, A., & Modigliani, F. (1963). **The "life cycle" hypothesis of saving: Aggregate implications and tests.** *The American economic review*, 53(1), 55-84.
- Aniola, P., & Gołaś, Z. (2012). **Differences in the Level and Structure of Household Indebtedness in the EU Countries.**
- Athreya, K. B. (2008). **Default, insurance, and debt over the life-cycle.** *Journal of Monetary Economics*, 55(4), 752-774.
- Barba, A., & Pivetti, M. (2009). **Rising household debt: Its causes and macroeconomic implications—a long-period analysis.** *Cambridge Journal of Economics*, 33(1), 113-137.
- Ben-Galim, D., & Lanning, T. (2010). **Strength against shocks.**
- Betti, G., Dourmachkin, N., Rossi, M., & Ping Yin, Y. (2007). **Consumer over-indebtedness in the EU: measurement and characteristics.** *Journal of Economic Studies*, 34(2), 136-156.
- Biais, B., & Mariotti, T. (2009). **Credit, wages, and bankruptcy laws.** *Journal of the European Economic Association*, 7(5), 939-973.
- Bridges, S., & Disney, R. (2004). **Use of credit and arrears on debt among low-income families in the United Kingdom.** *Fiscal Studies*, 1-25.
- Bridges, S., & Disney, R. (2010). **Debt and depression.** *Journal of health economics*, 29(3), 388-403.
- Brown, S., Taylor, K., & Price, S. W. (2005). **Debt and distress: Evaluating the psychological cost of credit.** *Journal of Economic Psychology*, 26(5), 642-663.
- Caputo, R. K. (2012). **Patterns and predictors of debt: A panel study, 1985-2008.** *J. Soc. & Soc. Welfare*, 39, 7.

- Cohen-Cole, E., & Duygan-Bump, B. (2008). **Household Bankruptcy Decision: the role of social stigma vs. information sharing**. *Federal Reserve Bank of Boston, mimeo*.
- Dearden, C., Goode, J., Whitfield, G., & Cox, L. (2010). **Credit and debt in low-income families**.
- Dew, J. (2008). **Debt change and marital satisfaction change in recently married couples**. *Family Relations*, 57(1), 60-71.
- Dew, J. (2011). **The association between consumer debt and the likelihood of divorce**. *Journal of Family and Economic Issues*, 32(4), 554-565.
- Disney, R., Bridges, S., & Gathergood, J. (2008). **Drivers of Over-indebtedness**. *Report to the UK Department for Business*.
- Drentea, P. (2000). **Age, debt and anxiety**. *Journal of health and Social Behavior*, 437-450.
- Drentea, P., & Lavrakas, P. J. (2000). **Over the limit: the association among health, race and debt**. *Social science & medicine*, 50(4), 517-529.
- Fitch, C., Hamilton, S., Bassett, P., & Davey, R. (2011). **The relationship between personal debt and mental health: a systematic review**. *Mental Health Review Journal*, 16(4), 153-166.
- Goode, J. (2012). **Brothers are doing it for themselves?: Men's experiences of getting into and getting out of debt**. *The Journal of Socio-Economics*, 41(3), 327-335.
- Keese, M., & Schmitz, H. (2014). **Broke, ill, and obese: is there an effect of household debt on health?**. *Review of Income and Wealth*, 60(3), 525-541.
- Kempson, E., McKay, S., & Willitts, M. (2004). **Characteristics of families in debt and the nature of indebtedness** (No. 211). Leeds: Corporate Document Services.
- Kalousova, L., & Burgard, S. A. (2013). **Debt and foregone medical care**. *Journal of health and social behavior*, 54(2), 204-220.
- Lea, S. E., Webley, P., & Levine, R. M. (1993). **The economic psychology of consumer debt**. *Journal of economic psychology*, 14(1), 85-119.

- Lusardi, A., & Tufano, P. (2009). **Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness** (No. w14808). National Bureau of Economic Research.
- Meltzer, H., Bebbington, P., Brugha, T., Jenkins, R., McManus, S., & Dennis, M. S. (2011). **Personal debt and suicidal ideation. *Psychological medicine*, 41(04), 771-778.**
- Mendicino, C., & Pescatori, A. (2004). **Credit frictions, housing prices and optimal monetary policy rules**. Università degli studi Roma Tre.
- Moffitt, R. (1983). **An economic model of welfare stigma.** *The American Economic Review*, 73(5), 1023-1035.
- OECD Data, 2017
- OECD data, 1990-2016
- Ochsmann, E. B., Rueger, H., Letzel, S., Drexler, H., & Muenster, E. (2009). **Over-indebtedness and its association with the prevalence of back pain.** *BMC Public Health*, 9(1), 451.
- OECD. (2005). **Improving financial literacy: Analysis of issues and policies.** Paris: OECD.
- P Jardim, C., & T Pereira, E. (2013). **Corporate Bankruptcy of Portuguese Firms.** *Zagreb International Review of Economics and Business*, 16(2), 39-56.
- Ramsay, I. D. (1999). **Individual bankruptcy: Preliminary findings of a socio-legal analysis.** *Osgoode Hall LJ*, 37, 15.
- Ramsay, I. (2007). **Comparative consumer bankruptcy.** *U. Ill. L. Rev.*, 241.
- Ramsay, I. (2012). **A Tale of Two Debtors: Responding to the Shock of Over-Indebtedness in France and England—a Story from the Trente Piteuses.** *The Modern Law Review*, 75(2), 212-248.
- Schicks, J. (2010). **Microfinance Over-Indebtedness: Understanding its drivers and challenging the common myths.** *Bruxelles: Centre Emilee Bergheim, Solvay School of Business, CEB Working Paper*, 10, 048.

Strotz, R. H. (1956). **Myopia and inconsistency in dynamic utility maximization**. Review of Economic Studies, 23, 165-180.

Sweet, E., Nandi, A., Adam, E. K., & McDade, T. W. (2013). **The high price of debt: Household financial debt and its impact on mental and physical health**. *Social Science & Medicine*, 91, 94-100.

Walker, C. (2012). **Personal debt, cognitive delinquency and techniques of governmentality: Neoliberal constructions of financial inadequacy in the UK**. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 22(6), 533-538.

Warren, E., Westbrook, J., & Sullivan, T. (2000). The Fragile Middle Class.

Webley, P., & Nyhus, E. K. (2001). **Life-cycle and dispositional routes into problem debt**. *British journal of psychology*, 92(3), 423-446.

Yip, P. S., Yang, K. C., Ip, B. Y., Law, Y. W., & Watson, R. (2007). **Financial debt and suicide in Hong Kong SAR**. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(12), 2788-2799.

Zhu, N. (2011). **Household consumption and personal bankruptcy**. *The Journal of Legal Studies*, 40(1), 1-37.

בנק ישראל, (2018), **מגמות בפעילות האשראי במשק הישראלי**

דוח הוועדה למלחמה בעוני בישראל, (2014), **דוחות וועדות המשנה**.

דוח ועדת זקן, (2013), **הצוות לבחינת הגברת התחרותיות בענף הבנקאות**.

מרכז טאוב, **תמונת מצב במדינה**, (2013), כותב: דן בן-דוד.

האפוסטרופוס הכללי והכנס הרשמי, (2016), **סקירה שנתית 2016**

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, (2012), **הודעה לתקשורת- ממצאים מסקר הוצאות משק הבית**.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, (2012), **סקר אוריינות פיננסית: ידע, דעות והתנהלות בנושאים פיננסיים**.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, (2016), **נשים וגברים 2016**.

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. **סקרי הוצאות משקי הבית**.

חוק ביטוח בריאות ממלכתי, (תשנ"ד-1994)

מיכל קרומר נבו, אנסטסיה גורודזייסקי & יובל סער – הימן. (2014) **חובות, עוני והדרה כלכלית**. ביטוח לאומי-גיליון 95 חשון תשע"ה.

מרכז טאוב (2017), **דוח מצב המדינה 2017**, נספחים עמוד 37.

משרד המשפטים- האפוטרופוס הכללי, (2015), **סיכום פעילות**.

ע"פ 552/68 - אברהם אילוז ו-אליהו אליאס נ' מדינת ישראל

פורום קהלת לכלכלה, 2015, **דרכה של ישראל לשגשוג כלכלי וחברתי**, פורום קהלת (ע"ר), נדפס בישראל.

פקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], (תש"ם – 1980).

רשות האכיפה והגבייה, (2015), **דוח שנתי**.

תמ"ש (תל-אביב-יפו) 7264-06-12 - פלוני נ' אלמוני.

תקנות פשיטת הרגל, (התשמ"ה – 1985).

אתרי אינטרנט:

אתר פסקדין, ח.נ' כונס נכסים רשמי מחוז חיפה ואח'

<https://www.psakdin.co.il/Court/%D7%97-%D7%A0-%D7%9B%D7%95%D7%A0%D7%A1-%D7%A0%D7%9B%D7%A1%D7%99%D7%9D-%D7%A8%D7%A9%D7%9E%D7%99-%D7%9E%D7%97%D7%95%D7%96-%D7%97%D7%99%D7%A4%D7%94-%D7%95%D7%90%D7%97> (12/2018)

ביטוח לאומי, **קביעת אחוז בנכות הרפואית**

<https://www.btl.gov.il/benefits/Disability/Pages/%D7%A7%D7%91%D7%99%D7%A2%D7%AA%20%D7%90%D7%97%D7%95%D7%96%20%D7%94%D7%A0%D7%9B%D7%95%D7%AA%20%D7%94%D7%A8%D7%A4%D7%95%D7%90%D7%99%D7%AA.aspx> (11/2018)

הליך פשיטת רגל בראי הרפורמה, ירון טיקוצקי, אלי דורון ונידאל סיאגה

<http://www.dt-law.co.il/articles.asp?ArticleID=8591> (06/2017)

מדריך עורכי הדין ומידע משפטי בישראל, הליכי פשיטת רגל בזמן גירושין- כיצד מחלקים את הרכוש? >

(12/2018) <<https://www.lawguide.co.il/articles/4211/21724>

משרד המשפטים - האפוטרופוס הכללי, הליכי פשיטת רגל

<http://www.justice.gov.il/Units/ApotroposKlali/Departments/The%20official%20receiver/Bankru>

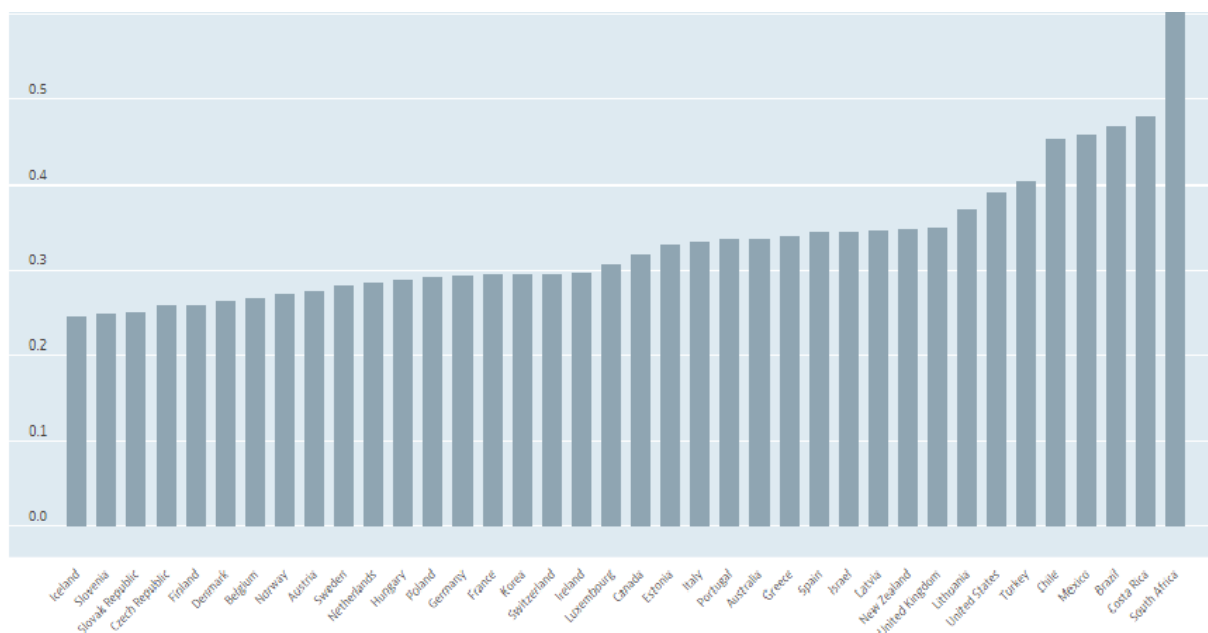
(11/2018) [ptcy/Pages/BankruptcyProceedings.aspx](http://www.justice.gov.il/Units/ApotroposKlali/Departments/The%20official%20receiver/Bankruptcy/Pages/BankruptcyProceedings.aspx)

רשות האכיפה והגבייה, (2016), אגרת מידע לחייב,

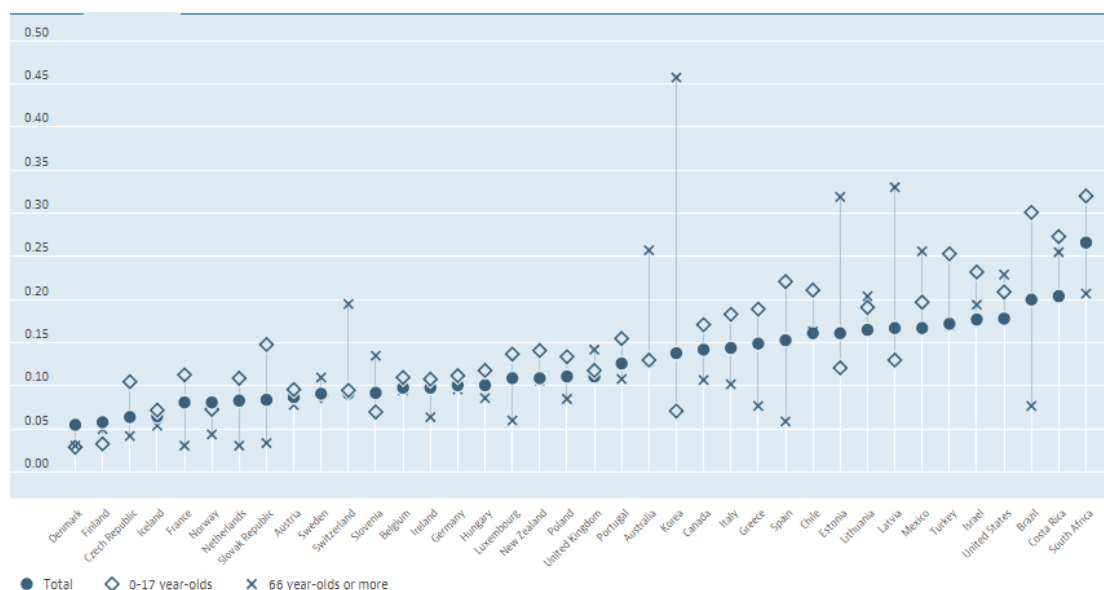
(01.17) , <http://www.eca.gov.il/index2.php?id=643&lang=HEB>

9. נספחים

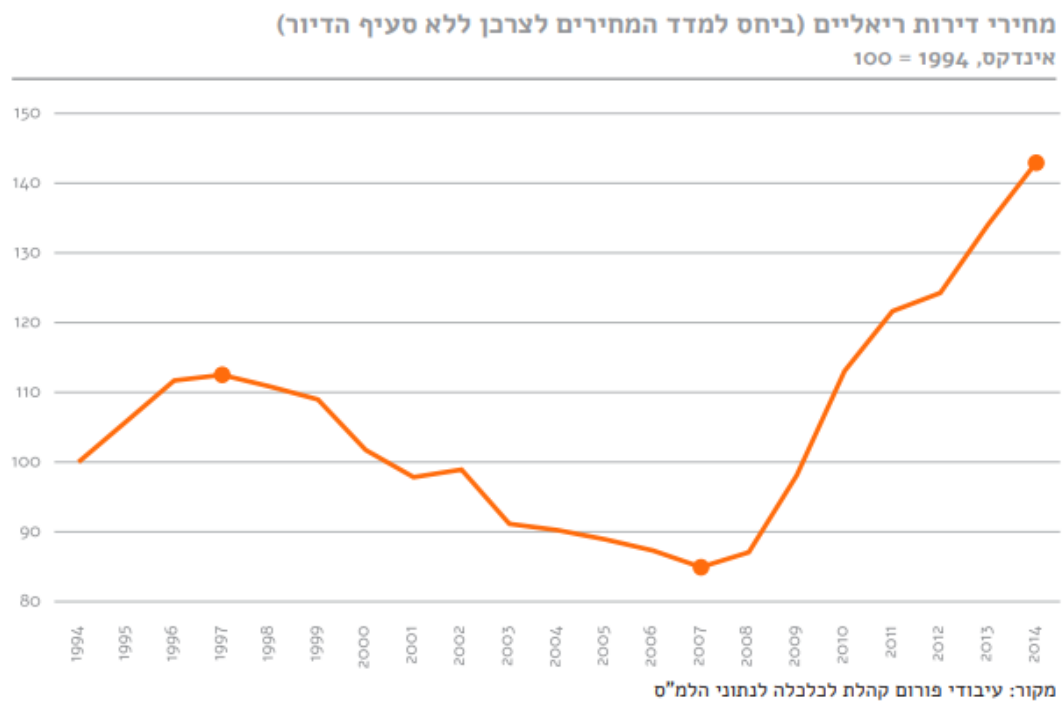
נספח 1 – אי שוויון מדינות ה-OECD בשנת 2017

נספח 2 – שיעור העוני במדינות ה-OECD בשנת 2017

נספח 3 – מחירי דירות ריאליים בישראל בשנים 1994-2014

נספח מס' 4 – רגרסיה לוגיסטית – צו כינוס כמשתנה תלוי

logit - Baseline model with IC controls						
Depndent Variable:	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Type:	In Kinos (t+5)			In Kinos (t+1)		
	Coefficients	AMEs	Odds Ratios	Coefficients	AMEs	Odds Ratios
Earned income (10k)	-0.0379*** (0.000610)	-0.00457	0.963*** (0.000588)	-0.0704*** (0.000690)	-0.00566	0.932*** (0.000643)
Income from pensions (10k)	-0.0950*** (0.00401)	-0.0115	0.909*** (0.00365)	-0.118*** (0.00374)	-0.00945	0.889*** (0.00333)
Work allowance	0.146*** (0.00860)	0.0177	1.157*** (0.00995)	0.290*** (0.00765)	0.0233	1.336*** (0.0102)
Medical allowance	0.00846 (0.0110)	0.00102	1.008 (0.0111)	0.100*** (0.00910)	0.00806	1.106*** (0.0101)
Age	0.195*** (0.00161)	0.00135	1.215*** (0.00195)	0.215*** (0.00162)	0.00110	1.240*** (0.00200)
Age^2	-0.00228*** (0.0000185)		0.998*** (0.0000185)	-0.00228*** (0.0000174)		0.998*** (0.0000174)
Kids number	0.0218*** (0.00184)	0.00264	1.022*** (0.00188)	0.0301*** (0.00165)	0.00242	1.031*** (0.00170)
<u>Marital status:</u>						
Married	0.242*** (0.0107)	0.0271	1.273*** (0.0136)	0.263*** (0.0106)	0.0190	1.301*** (0.0138)
Divorced	0.617*** (0.0120)	0.0772	1.853*** (0.0222)	0.674*** (0.0113)	0.0554	1.962*** (0.0223)
Widow	0.354*** (0.0270)	0.0411	1.425*** (0.0384)	0.414*** (0.0229)	0.0314	1.512*** (0.0347)
Jewish	-0.0159* (0.00914)	-0.00192	0.984* (0.00899)	0.0847*** (0.00871)	0.00671	1.088*** (0.00948)
Male	0.436*** (0.00683)	0.0518	1.547*** (0.0106)	0.464*** (0.00649)	0.0366	1.591*** (0.0103)
New-Immig	-0.235*** (0.0160)	-0.0269	0.791*** (0.0126)	-0.740*** (0.0244)	-0.0489	0.477*** (0.0116)
Vetern-Immig	-0.0610*** (0.00828)	-0.00735	0.941*** (0.00779)	-0.0928*** (0.00745)	-0.00744	0.911*** (0.00679)
Employment industry - O	-0.210 (0.139)		0.811 (0.113)	0.327*** (0.0892)		1.387*** (0.124)
Employment industry - A	-0.00229 (0.0322)		0.998 (0.0321)	0.365*** (0.0300)		1.441*** (0.0432)
Employment industry - B	-0.0942* (0.0545)		0.910* (0.0496)	0.643*** (0.0754)		1.903*** (0.144)
Employment industry - C	0.130*** (0.0140)		1.139*** (0.0160)	0.456*** (0.0138)		1.578*** (0.0218)
Employment industry - D	-0.453*** (0.105)		0.636*** (0.0666)	0.406*** (0.0993)		1.500*** (0.149)
Employment industry - E	0.121* (0.0718)		1.128* (0.0810)	0.573*** (0.0662)		1.774*** (0.118)
Employment industry - F	0.241*** (0.0140)		1.272*** (0.0178)	0.570*** (0.0128)		1.768*** (0.0227)
Employment industry - G	0.332*** (0.0106)		1.394*** (0.0148)	0.627*** (0.0102)		1.871*** (0.0192)
Employment industry - H	0.234*** (0.0170)		1.264*** (0.0215)	0.541*** (0.0154)		1.718*** (0.0265)
Employment industry - I	0.314*** (0.0156)		1.369*** (0.0213)	0.540*** (0.0150)		1.716*** (0.0257)
Employment industry - J	-0.0471 (0.0350)		0.954 (0.0334)	0.502*** (0.0434)		1.651*** (0.0717)
Employment industry - K	-0.0279 (0.0291)		0.973 (0.0283)	0.374*** (0.0265)		1.454*** (0.0385)
Employment industry - L	0.0398 (0.0336)		1.041 (0.0350)	0.377*** (0.0312)		1.458*** (0.0455)
Employment industry - M	0.135*** (0.0160)		1.144*** (0.0183)	0.406*** (0.0163)		1.501*** (0.0245)
Employment industry - N	0.284*** (0.0130)		1.328*** (0.0173)	0.475*** (0.0118)		1.608*** (0.0189)
Employment industry- O	-0.552*** (0.0242)		0.576*** (0.0139)	-0.0306 (0.0209)		0.970 (0.0202)
Employment industry - P	-0.464*** (0.0216)		0.629*** (0.0136)	-0.0372* (0.0225)		0.963* (0.0216)
Employment industry - Q	-0.0176 (0.0172)		0.983 (0.0169)	0.304*** (0.0153)		1.355*** (0.0208)
Employment industry - R	0.0641* (0.0379)		1.066* (0.0404)	0.360*** (0.0289)		1.434*** (0.0415)
Employment industry - S	-0.0338 (0.0238)		0.967 (0.0230)	0.288*** (0.0207)		1.334*** (0.0276)
Employment industry - T	0.233 (0.170)		1.262 (0.215)	0.381** (0.153)		1.463** (0.224)
Employment industry - U	-0.390 (0.489)		0.677 (0.331)	-0.660* (0.396)		0.517* (0.205)
Employment industry - High-T	-0.231*** (0.0238)		0.794*** (0.0189)	0.293*** (0.0215)		1.341*** (0.0288)
Constant	-7.130*** (0.0337)			-10.59*** (0.0466)		
Year FE	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
Mahoz FE	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes	Yes
N	867616			1462067		